

**rijksuniversiteit
groningen**

De mening over het proces van de Inwonerraad Energie en zijn adviezen

Wytse Gorter MSc & Dr. Goda Perlaviciute

30 oktober 2023

Inhoudsopgave

Introductie	3
Hoofdthema's en belangrijkste conclusies	5
Methode	9
Het betrekken van inwoners	16
Het proces van de Inwonerraad Energie	18
De Adviezen	22

Introductie

De Inwonerraad Energie

Demissionair minister voor Klimaat en Energie, Rob Jetten, heeft in 2022 een opdracht gegeven aan het Expertteam Energiesysteem 2050 om een advies te geven over het toekomstige energiesysteem in Nederland. Het Expertteam heeft besloten om in dit advies ook de stem van Nederlandse inwoners te laten horen door een groep Nederlanders te vragen wat zij belangrijk vinden in een toekomstig Nederlands energiesysteem. Deze groep vormde samen de ‘Inwonerraad Energie’ (hierna: IRE). Deze Inwonerraad heeft in januari-februari 2023 plaatsgevonden.

In de IRE zijn ongeveer 50 ingelote Nederlanders vier zaterdagen bij elkaar gekomen om samen in discussie te gaan over de voorwaarden waaraan het toekomstig Nederlands energiesysteem moet voldoen. Het doel van de IRE was om erachter te komen wat burgers belangrijk vinden bij een toekomstig energiesysteem, waarover zij vervolgens adviezen schrijven voor demissionair minister Jetten.

In de laatste bijeenkomst werd er definitief gestemd door de IRE over de zelfgemaakte adviezen. Alle adviezen, ook de adviezen die zijn afgewezen door de deelnemers, zijn opgenomen in het rapport dat is overhandigd aan het Expertteam Energiesysteem 2050. Het Expertteam Energiesysteem 2050 heeft vervolgens in april samen met deelnemers van de IRE het rapport van de Inwonerraad overhandigd aan demissionair minister Jetten.

Voor de eerste bijeenkomst en na de laatste bijeenkomst hebben wij deelnemers van de IRE gevraagd een vragenlijst in te vullen over hun verwachtingen (vragenlijst 1) en hun evaluaties van het proces en de adviezen (vragenlijst 2). Wij hebben een soortgelijke vragenlijst in het huidige onderzoek gebruikt om na te gaan hoe de IRE en zijn adviezen worden gezien door Nederlanders die niet aan de IRE deel hebben genomen.

Het Huidige Onderzoek

Het is belangrijk om te weten hoe participatieve processen zoals IRE worden beoordeeld door mensen die wel en niet deelnemen aan deze processen. Daarom is het huidige onderzoek opgezet. Wij waren benieuwd hoe mensen die niet betrokken waren bij de IRE over inwonerraden in het algemeen denken, of het proces van de IRE acceptabel is en of de

adviezen realistisch en acceptabel zijn. Deze vraag is belangrijk om te beantwoorden omdat het meer inzichten geeft hoe ‘buitenstaanders’ een proces zoals de IRE beoordelen. Dit kan weer inzichten geven voor het verbeteren of aanpassen van toekomstige participatieve processen.

Wij waren benieuwd in hoeverre de resultaten van de huidige steekproef overeenkomen met de steekproef die de deelnemers van de IRE hebben ingevuld. Dit geeft een nog completer plaatje van de mening van alle deelnemers. Daarom maken wij in dit rapport bij identieke vragen een vergelijking tussen de resultaten van de huidige steekproef, en de resultaten van de tweede steekproef die wij bij de IRE hebben afgenomen.¹

In samenwerking met Panel Inzicht hebben wij meer dan 1000 deelnemers gevraagd een online vragenlijst in te vullen. Panel Inzicht kon voor ons een steekproef realiseren die een representatieve afspiegeling gaf van de Nederlandse samenleving. Op deze manier kunnen wij (met enige voorzichtigheid) een representatief beeld schetsen van de mening van Nederlandse inwoners over de IRE en zijn adviezen.

¹ De tweede steekproef bevat meer vragen die we ook in de huidige steekproef hebben gebruikt. Daarom gebruiken we (alleen) de tweede steekproef als vergelijking en niet de eerste. De resultaten van de eerste en tweede steekproef bij de IRE zijn voor de rest nagenoeg gelijk. Dus de conclusies zouden ook niet veranderen.

Hoofdthema's en belangrijkste conclusies

Het betrekken van inwoners: Deelnemers willen zelf en nog liever dat anderen worden betrokken.

In zowel het huidige onderzoek als in de IRE zien we dat deelnemers het wenselijk en noodzakelijk vinden om betrokken te worden, of anderen te betrekken, bij besluitvorming over het toekomstige Nederlands energiesysteem. Wel is te zien dat de wenselijkheid in beide steekproeven hoger ligt dan de noodzakelijkheid, en ook dat het wenselijker en noodzakelijker is om anderen te betrekken dan zelf betrokken te worden. Ten slotte zien we dat deelnemers van de IRE het zowel wenselijker als noodzakelijker vinden om betrokken te worden of anderen te betrekken bij besluitvorming dan deelnemers van de huidige steekproef.

Algemene acceptatie inwonerraden: Deelnemers van de IRE en het huidige onderzoek zijn positief over processen als de inwonerraad.

Over het algemeen vinden mensen het zowel in het huidige onderzoek als in de IRE wenselijk, noodzakelijk en een goed idee om een toekomstig energiesysteem te ontwikkelen met behulp van een inwonerraad. Wel is te zien dat deelnemers van de IRE nog positiever hierover oordelen dan deelnemers van de huidige steekproef. Ten slotte vinden deelnemers van het huidige onderzoek de IRE iets minder nuttig dan deelnemers van de IRE. Wel is te zien dat in beide steekproeven de deelnemers even positief zijn over hoe acceptabel en een goed idee de IRE is.

Doelen Inwonerraad: Een democratisch proces, maar twijfels over nieuwe kennis en het versnellen van de weg naar de energietransitie.

Participatieve processen zoals de IRE zouden drie doelen kunnen dienen (Fiorino, 1990²):

- **Normatief doel:** een democratischer besluitvormingsproces, waar de meningen van verschillende burgers beter worden vertegenwoordigd;
- **Inhoudelijk doel:** inwoners zouden nieuwe kennis en expertise kunnen inbrengen die beleidsmakers en experts niet hebben, wat tot betere beslissingen kan leiden;
- **Instrumenteel doel:** meer maatschappelijk draagvlak voor de uiteindelijke beslissingen en snellere weg naar een toekomstig energiesysteem.

² 1 Fiorino, D. J. (1990). Citizen participation and environmental risk: A survey of institutional mechanisms. *Science, Technology & Human Values*, 15(2). <https://doi.org/10.1177/016224399001500204>

Met betrekking tot de drie verschillende doelen zien we veel overeenkomsten tussen beide steekproeven. Als we kijken naar de deelnemers van de IRE, dan zien we met name dat zij positief zijn over het creëren van betere beslissingen en een breder maatschappelijk draagvlak door middel van een inwonerraad. In het huidige onderzoek was dit ook te zien, maar niet zo sterk als bij de IRE. Ook waren mensen in beide steekproeven van mening dat een inwonerraad goed de meningen van verschillende burgers kan vertegenwoordigen. In beide steekproeven wordt er met name in twijfel getrokken of een inwonerraad de weg naar een toekomstig energiesysteem kan versnellen. Ook is te zien dat mensen enigszins neutraal of zelfs negatief zijn over het idee dat inwonerraden nieuwe kennis en expertise kunnen bijbrengen (die experts niet hebben), met name deelnemers van de IRE zijn hier negatiever over.

Adviezen: Allemaal acceptabel en realistisch. Begrijpelijke informatievoorziening is het meest acceptabel en realistisch.

In de huidige steekproef hebben wij gevraagd in hoeverre deelnemers de adviezen van de IRE acceptabel, nuttig en een goed idee vinden. Deze drie variabelen hebben wij samengesmolten tot de variabele ‘acceptatie’. Daarnaast hebben wij gevraagd in hoeverre de adviezen politiek realistisch (betrokken organisaties kunnen het advies gemakkelijk invoeren) en maatschappelijk realistisch (makkelijk in te voeren in de samenleving) zijn. Deze twee variabelen zijn samen de variabele ‘realisme’ geworden.

In de huidige steekproef worden alle adviezen enigszins acceptabel en realistisch gevonden, zelfs de adviezen die door de IRE zijn afgewezen, bijvoorbeeld over het ingrijpen bij extreem hoge winsten van bedrijven. Wel is te zien dat er iets lager wordt gescoord op realisme dan op acceptatie bij alle adviezen. Het advies dat informatie over energie begrijpelijk en toegankelijk moet zijn voor iedereen werd als het meest acceptabel en realistisch beoordeeld.

Deelnemers van de IRE hebben geen evaluatie per advies gegeven, maar zij hebben wel aangegeven dat over het algemeen de adviezen erg acceptabel zijn.

Rol van de adviezen: Niet slechts informerend, wel het liefst adviserend. Beslissende rol is een stap te ver.

Adviezen van IRE zouden grofweg drie rollen kunnen aannemen in het Nederlandse klimaat- en energiebeleid:

- Een **informerende** rol: beleidsmakers zijn vrij om te bepalen of het advies wordt meegenomen
- Een **adviserende** rol: beleidsmakers mogen van het advies afwijken als zij daar een goede reden voor hebben
- Een **beslissende** rol: beleidsmakers mogen niet van het advies afwijken

In beide steekproeven is te zien dat deelnemers positiever zijn over het aannemen van de informerende en de adviserende rol voor de adviezen. Wel is te zien dat de adviserende rol de voorkeur krijgt, waarschijnlijk omdat de informerende rol beleidsmakers de mogelijkheid geeft om de adviezen gemakkelijk aan de kant te schuiven. In beide steekproeven wordt er in twijfel getrokken of de adviezen een beslissende rol moeten hebben. Interessant hierbij is dat de deelnemers van de huidige steekproef wel positiever zijn over een beslissende rol van de adviezen dan deelnemers van de IRE.

De vier Ds van de Inwonerraad: Dialoog, diversiteit, deliberatie en doorwerken.

We hebben de deelnemers over vier aspecten van de IRE gevraagd, ook wel de 4 D's genoemd (Perlaviciute, 2022³):

- **Dialoog**: tweerichtingscommunicatie, inwoners kunnen hun mening uiten en er wordt naar hen geluisterd.
- **Diversiteit**: deelnemers van een participatief proces vormen samen een goede afspiegeling van verschillende maatschappelijke groepen (bijv. laag-/hoogopgeleid, mannen en vrouwen) en van verschillende meningen en standpunten in de samenleving.
- **Deliberatie**: rekening houden met en het overwegen van verschillende argumenten en iedereen's verschillende perspectieven in een participatief proces.
- **Doorwerken**: de input van het participatieve proces wordt serieus genomen en heeft impact op de daadwerkelijke besluitvorming.

³ Perlaviciute, G. (2022). Contested climate policies and the four Ds of public participation: From normative standards to what people want. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 13(1), e749. <https://doi.org/10.1002/wcc.749>

In de huidige steekproef is te zien dat er op alle 4 D's neutraler wordt gescoord dan in de IRE. Dit kan te verklaren zijn doordat de deelnemers van de huidige steekproef niet bij de IRE aanwezig waren en daardoor moeilijker konden antwoorden of de 4 D's goed zijn nagestreefd. Desalniettemin zijn deelnemers van de huidige steekproef alsnog positiever dan negatiever wanneer zij hun mening/inschatting moesten geven over het bewerkstelligen van de 4 D's in de IRE.

In de IRE waren deelnemers kritischer op de diversiteit binnen de Inwonerraad. Deelnemers van de IRE waren wel erg positief over dialoog, deliberatie en doorwerken. Dit laatste kan ook deels zijn versterkt door de aanwezigheid van demissionair minister Jetten bij de IRE, wat laat zien dat hij de input serieus neemt.

Het betrekken van ondervertegenwoordigde groepen: Meer moeite steken in selecteren is goed, maar meer gewicht geven aan deze groepen tijdens het proces is niet acceptabel.

In beide steekproeven hebben wij aan deelnemers gevraagd of ondervertegenwoordigde maatschappelijk groepen (bijv. mensen met een lager inkomen of vrouwen) extra in acht genomen moeten worden bij participatieve processen zoals de IRE. In beide steekproeven werd er positief op gereageerd dat er meer tijd en energie gestoken kan worden in het uitnodigen van deze groepen (voor een inwonerraad). Deelnemers van de IRE waren vrij negatief over de oververtegenwoordiging of het zwaarder laten wegen van de mening van ondervertegenwoordigde groepen in een inwonerraad. Deelnemers van de huidige steekproef waren ook niet heel positief hierover, maar ze waren wel iets positiever dan de deelnemers van de IRE.

Methode huidige onderzoek⁴

Voor de dataverzameling hadden we een online panel (Panel Inzicht) gevraagd om ongeveer 1000 deelnemers voor ons onderzoek te verzamelen. Door middel van Qualtrics konden wij een online link naar Panel Inzicht opsturen, die de link weer doorstuurde naar leden van hun panel. Voor hun deelname kregen deelnemers spaarpunten van Panel Inzicht. Wij hebben expliciet gevraagd naar een steekproef representatief aan de Nederlandse samenleving, omdat we op die manier een zo accuraat mogelijk beeld krijgen hoe Nederlandse inwoners over de IRE en zijn adviezen oordelen. Daarom maakte Panel Inzicht een balans tussen kenmerken zoals onder andere geslacht, inkomen, opleidingsniveau en provinciale afkomst.

Wanneer de deelnemers de link kregen en de vragenlijst openden, werden zij geïnformeerd dat er vanuit de RUG onderzoek wordt gedaan over de mening van Nederlandse inwoners over de IRE, en de adviezen die deelnemers van de IRE samen hebben opgesteld. In totaal waren er 1154 responses, maar 74 deelnemers (6%) hadden niets ingevuld en 44 deelnemers (4%) hadden geen toestemming voor deelname gegeven. Dus hebben wij uiteindelijk de data van 1036 deelnemers geanalyseerd.

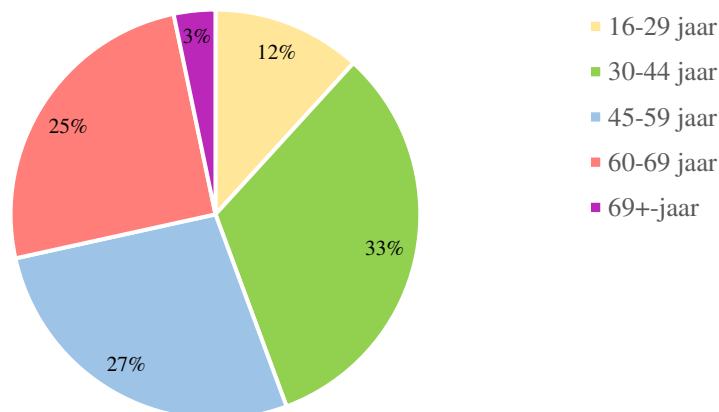
Na geïnformeerde toestemming te hebben gegeven voor het mogen gebruiken van hun antwoorden, vroegen wij deelnemers hun demografische informatie zoals leeftijd, gender, opleidingsniveau, politieke oriëntatie, provinciale afkomst, jaarlijks netto-inkomen en het wel of niet hebben van een migratieachtergrond. De resultaten hiervan worden in de rest van de methode toegelicht.

Leeftijd. Deelnemers werden gevraagd om in te vullen tot welke van vijf leeftijdscategorieën zij behoorden. Zoals in Figuur 1 te zien is, is de verdeling in leeftijd vrijwel gelijk, waarbij 45% relatief jong is (16 tot 44 jaar), en 55% relatief ouder (45 jaar of ouder). Dit is een kleine overrepresentatie van ouderen als we kijken naar Nederland (waar ongeveer 50% onder de 45 jaar is). In vergelijking met de IRE is er ook een verschil; daar was het merendeel (62%) relatief jong (onder de 45 jaar). Dit komt ook omdat er bij de IRE expres meer relatief jonge mensen zijn ingeloot, omdat jongere mensen meer te maken zullen krijgen met het toekomstige energiesysteem dan ouderen.

⁴ Voor de demografische informatie van de IRE hebben wij de data gebruikt die we hadden voor de eerste bijeenkomst van de IRE

Figuur 1

Verdeling leeftijds categorieën in de steekproef

Gender. In totaal namen 554 vrouwen (54%) deel aan de vragenlijst en 459 mannen (44%). 1 deelnemer (0.1%) gaf aan een andere genderidentiteit te hebben. 22 deelnemers (2%) hebben hun gender niet ingevuld. In vergelijking met de Nederlandse bevolking (zie Tabel 1) is er in deze steekproef een kleine oververtegenwoordiging van vrouwen, en een kleine ondervertegenwoordiging van mannen. Vervolgens komt de genderverdeling in deze steekproef overeen met de genderverdeling in de groep ingeloot voor IRE.

Tabel 1

Vergelijking genderverdeling Nederland vs. de steekproef en IRE

	Man	Vrouw	Anders	Onbekend
CBS (2022) ⁵	49.7%	50.3%	n.v.t.	n.v.t.
Steekproef	44.3%	53.5%	0.1%	2.1%
IRE	45.3%	53.3%	0.1%	n.v.t.

Opleidingsniveau. Wij vroegen deelnemers naar hun hoogst genoten opleidingsniveau. In Figuur 2 is een visualisatie van deze verdeling te zien. 7 deelnemers (1%) gaven aan geen onderwijs te hebben gehad, een cursus inburgering te hebben gevolgd of de basisschool te hebben afgemaakt (in Figuur 2 ‘Geen onderwijs-basisschool’). 246 deelnemers (24%) vulden

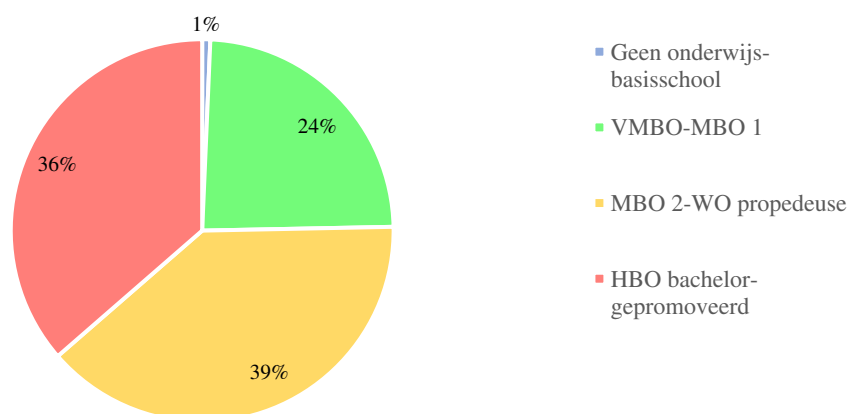
⁵ <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking/mannen-en-vrouwen>

in dat ze VMBO (basis/kader/beroepsgericht/theoretisch/gemengd), mavo/MULO, havo/vwo onderbouw, MBO 1 of een vergelijkbare opleiding hadden afgerond (in Figuur 2 ‘*VMBO-MBO 1*’). 399 deelnemers (39%) vulden in dat ze MBO 2-4, havo/vwo bovenbouw of een HBO-/WO-propedeuse hadden afgerond (in Figuur 2 ‘*MBO 2-WO propedeuse*’). Ten slotte vulden 373 deelnemers (36%) in dat ze een HBO-/WO-bachelor, WO-master/postdoctoraal of promotie hadden afgerond (in Figuur 2 ‘*HBO bachelor-gepromoveerd*’). 5 deelnemers (0.5%) hebben aangegeven liever niet hun hoogst genoten opleidingsniveau te delen, en 8 deelnemers (0.8%) hebben niets ingevuld.

In vergelijking met Nederland (zie Tabel 2) is er een ondervertegenwoordiging van mensen met geen onderwijs of basisonderwijs, en een kleine oververtegenwoordiging van mensen met een VMBO tot en met een MBO 1 opleiding. De andere groepen worden zeer goed vertegenwoordigd. Ter vergelijking: in de IRE werden vooral mensen met MBO2 - WO propedeuse vertegenwoordigd, terwijl er minder mensen waren met HBO bachelor – gepromoveerd opleiding in vergelijking met het Nederlandse gemiddelde en de huidige steekproef.

Figuur 2

Verdeling opleidingsniveaus in de steekproef

Tabel 2

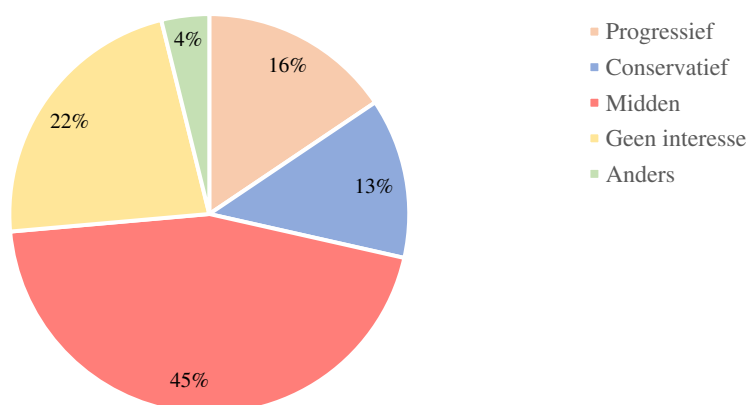
Vergelijking verdeling opleidingsniveau Nederland vs. de steekproef en IRE

	Geen onderwijs – basisschool	VMBO – MBO 1	MBO 2 – WO propedeuse	HBO bachelor – gepromoveerd	Onbekend/ Overig
CBS (2022) ⁶	7.2%	18.3%	37.2%	36.6%	0.7%
Steekproef	0.7%	23.7%	38.4%	35.9%	1.3%
IRE	2.7%	14.7%	65.3%	14.7%	2.7%

Politieke oriëntatie. De deelnemers van de IRE waren onder andere geloot op basis van hun politieke oriëntatie (progressief, conservatief, midden, geen interesse, anders). Om te kijken in hoeverre politieke oriëntatie werd gerepresenteerd in deze steekproef vroegen wij deelnemers om hun politieke oriëntatie in te vullen. De verdeling hiervan staat in Figuur 3. 161 deelnemers (16%) gaven aan progressief georiënteerd te zijn, 134 deelnemers (13%) conservatief, 466 deelnemers (45%) midden, 233 deelnemers (22%) had geen interesse in politiek en 40 deelnemers (4%) gaven aan een andere politieke oriëntatie te hebben. De meeste deelnemers van deze steekproef oriënteren zich politiek gezien dus als midden, en veel deelnemers hebben geen politieke voorkeur of hebben geen interesse in de politiek. Toch zijn er een behoorlijk aantal progressieve en conservatieve georiënteerden in de steekproef waardoor er een redelijk breed spectrum is ontstaan met betrekking tot politieke oriëntatie.

Figuur 3

Verdeling politieke oriëntatie in de steekproef

⁶ <https://www.ocwincijfers.nl/sectoren/onderwijs-algemeen/hogst-behaald-onderwijsniveau>

Als we de huidige steekproef vergelijken met de IRE zien we in Tabel 3 een verschil in de verdeling van politieke oriëntatie. In de huidige steekproef zijn de politieke voorkeuren meer in het midden of niet aanwezig, terwijl bij de IRE er meer progressief- en conservatief georiënteerden waren.

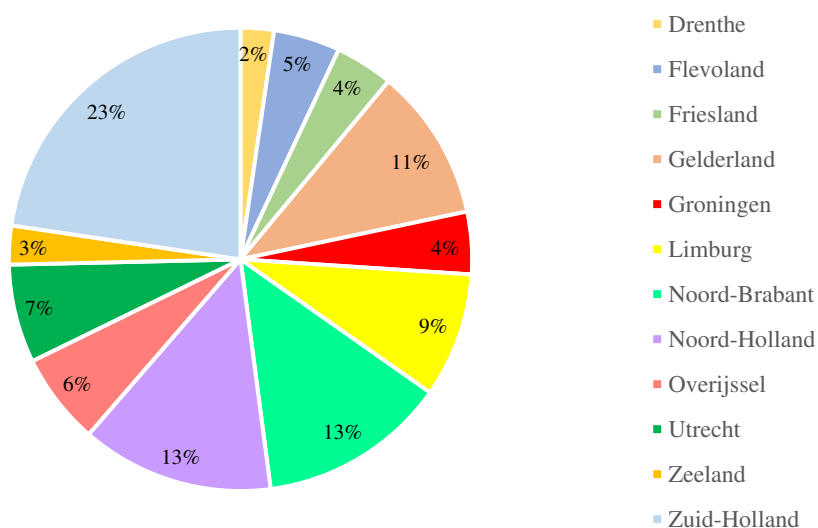
Tabel 3

Vergelijking verdeling politieke oriëntatie van de steekproef vs. IRE

	Progressief	Conservatief	Midden	Geen interesse	Onbekend/ Overig
CBS*	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t
Steekproef	16%	13%	45%	22%	4%
IRE	25.3%	26.7%	29.3%	5.3%	13.3%

*Noot: * = van de landelijke statistieken was geen overzicht te vinden met betrekking tot politieke oriëntatie zoals hier gemeten*

Provinciale afkomst. In de IRE was het belangrijk om vanuit geheel Nederland deelnemers te krijgen. Hierbij werd gevraagd uit welke provincie men kwam. Dit hebben wij in deze vragenlijst wederom gevraagd om te kijken in hoeverre verschillende delen van Nederland gerepresenteerd werden. De verdeling staat in Figuur 4, en een vergelijking van de verdeling in deze steekproef, in Nederland en de IRE staat in Tabel 4. Hieruit blijkt dat de verdeling in de steekproef op basis van provinciale afkomst nauw aansluit op de verdeling in Nederland en op de IRE. Een paar provincies lijken minder gerepresenteerd te worden (met name Zuid-Holland) in de IRE, maar de verschillen zijn minimaal.

Figuur 4*Verdeling afkomst in steekproef***Tabel 4***Vergelijking verdeling afkomst Nederland vs. de steekproef en IRE*

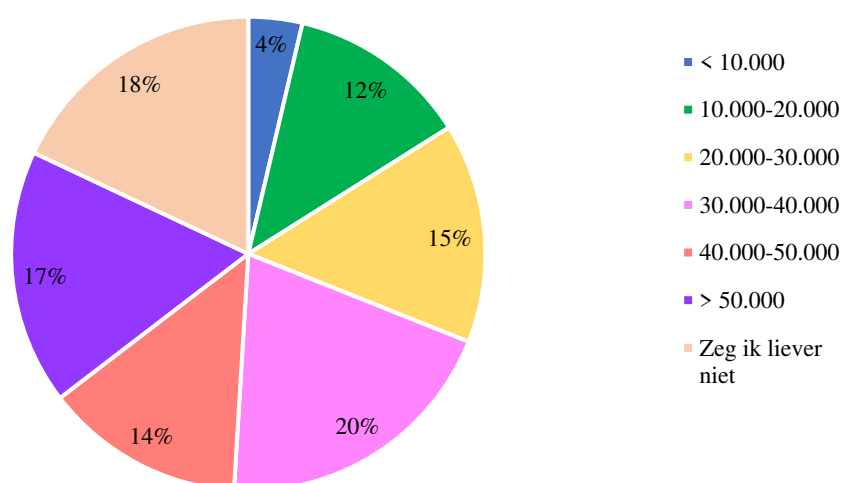
	CBS (2022) ⁷	Steekproef	IRE
Drenthe	3%	2%	5%
Flevoland	3%	5%	5%
Friesland	4%	4%	5%
Gelderland	12%	11%	11%
Groningen	3%	4%	4%
Limburg	6%	9%	4%
Noord-Brabant	15%	13%	14%
Noord-Holland	17%	13%	13%
Overijssel	7%	6%	9%
Utrecht	8%	7%	13%
Zeeland	2%	3%	4%
Zuid-Holland	21%	23%	14%

⁷ <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/70072NED/table?fromstatweb>

Jaarlijks netto-inkomen. Wij vroegen deelnemers om hun jaarlijkse netto-inkomen en dat van hun eventuele partner in te vullen. In Figuur 5 staat een visuele samenvatting hiervan afgebeeld. Zoals te herleiden is uit de taartdiagram zijn de verschillende inkomensgroepen redelijk gelijk verdeeld, waar alleen de groep die minder dan €10.000 netto-inkomen heeft een minderheid is ten opzichte van de andere groepen. Van het jaarlijks netto-inkomen is geen vergelijking met de IRE en Nederland aangezien hier van beide partijen geen (vergelijkbare) data van is.

Figuur 5

Verdeling jaarlijks netto-inkomen in steekproef

Migratieachtergrond. Aangezien mensen met een migratieachtergrond vaak niet betrokken zijn bij participatieprocedures, zoals een inwonerraad, werd er bij de loting voor de Inwonerraad gevraagd of mensen een migratieachtergrond hadden. In onze steekproef hadden 164 deelnemers (16%) een Europese migratieachtergrond, 44 deelnemers (4%) een niet-Europese migratieachtergrond en 817 deelnemers (79%) geen migratieachtergrond. 11 deelnemers (1%) wilden liever niet zeggen of zij wel of niet een migratieachtergrond hebben. Van de Nederlandse inwoners hebben ongeveer 15% een migratieachtergrond (CBS, 2023⁸), dus deze groep wordt in deze steekproef goed vertegenwoordigd (20% met migratieachtergrond). Ook in de ingelote groep voor de IRE was een goede representatie van mensen met een migratieachtergrond, waarbij 17% een niet-Europese migratieachtergrond had en 7% een Europese migratieachtergrond.

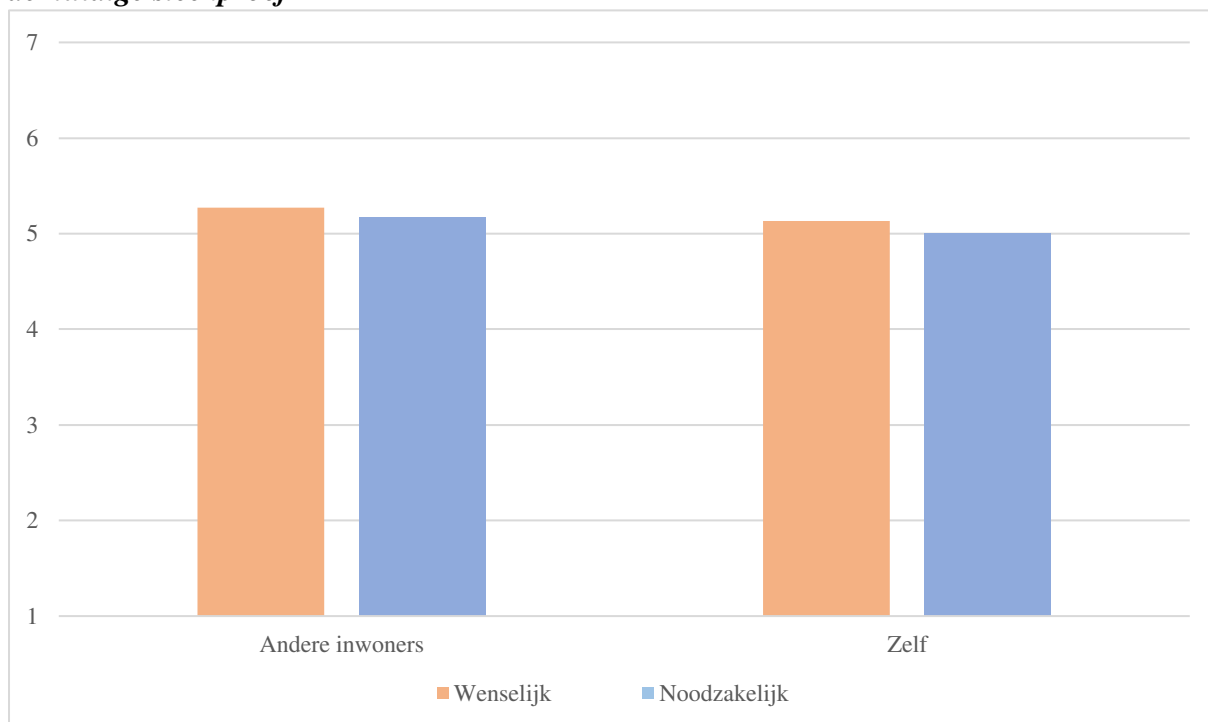
⁸ <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie/hoeveel-inwoners-hebben-een-herkomst-buiten-nederland>

Het betrekken van inwoners

Voordat we inhoudelijk ingingen op de mening van de deelnemers over de IRE, wilden wij hun eerst vragen wat zij vinden van het betrekken van inwoners, of het zelf betrokken worden bij besluitvorming over het Nederlands energiesysteem **in het algemeen**. Hierbij konden deelnemers aangeven hoe wenselijk (van 1 ‘helemaal niet wenselijk’ tot 7 ‘heel erg wenselijk’), en hoe noodzakelijk zij het vinden (van 1 ‘helemaal niet noodzakelijk’ tot 7 ‘heel erg noodzakelijk’) om zelf betrokken te worden zowel anderen te betrekken. De gemiddelden op deze vragen staan in Figuur 6 voor de huidige steekproef, en in Figuur 7 voor de steekproef in de IRE om de resultaten te vergelijken.

Figuur 6

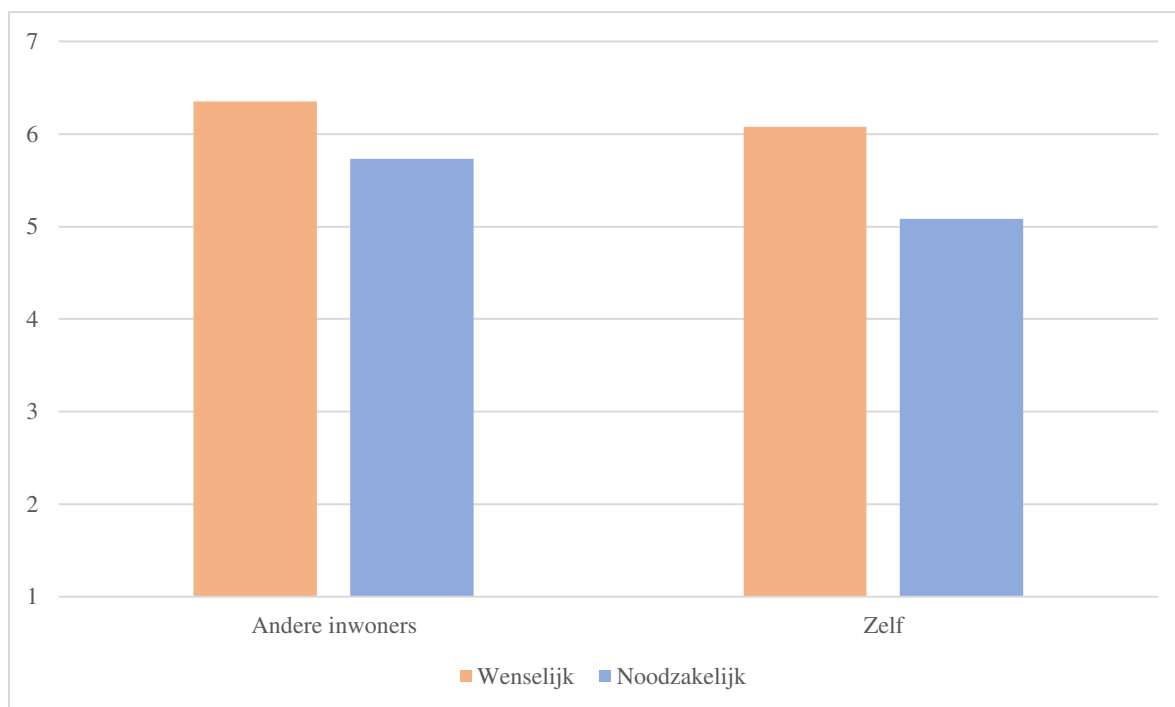
Mate van betrokken willen worden bij besluitvorming over het Nederlands energiesysteem in de huidige steekproef

Uit Figuur 6 blijkt dat deelnemers in de huidige steekproef het enigszins wenselijk en noodzakelijk vinden om mensen te betrekken bij besluitvorming over het Nederlands energiesysteem. Dit geldt voor het zelf betrokken worden, maar ook het betrekken van andere inwoners. Kijkend naar Figuur 7 is te zien dat vergeleken met de huidige steekproef deelnemers van de IRE het nog wenselijker en noodzakelijker vinden zelf betrokken te worden, en dat ze het nog wenselijker en noodzakelijker vinden dat andere inwoners worden betrokken.

Figuur 7

Mate van betrokken willen worden bij besluitvorming over het Nederlands energiesysteem in de steekproef van de IRE

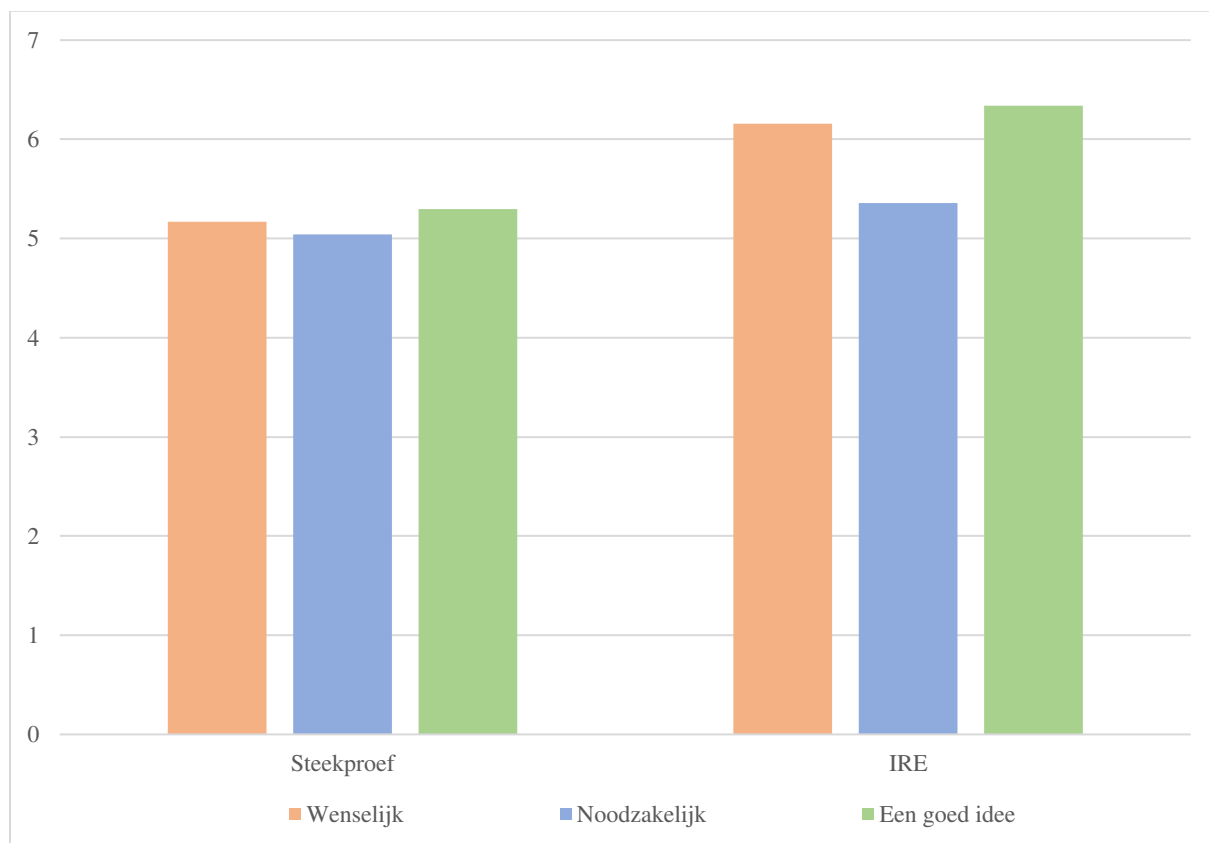
Het proces van de Inwonerraad Energie

Wij lieten deelnemers een stuk tekst lezen die de IRE, en het proces daaromheen, beknopt omschreef. In dit stuk tekst werd verduidelijkt wat de IRE is, waarom het is opgezet, en hoe het is verlopen (zie Bijlage A voor de volledige tekst). Nadat de deelnemers de tekst hadden gelezen vroegen wij naar hun mening over de IRE.

Allereerst waren wij benieuwd in hoeverre deelnemers het **wenselijk** (van 1 ‘helemaal niet wenselijk’ tot 7 ‘heel erg wenselijk’), **noodzakelijk** (van 1 ‘helemaal niet noodzakelijk’ tot 7 ‘heel erg noodzakelijk’) en het **een goed idee** (van 1 ‘een heel slecht idee’ tot 7 ‘een heel goed idee’) vonden om een toekomstig energiesysteem te ontwikkelen **met behulp van een inwonerraad**. De gemiddelde scores op deze drie vragen staan in Figuur 8. Ter vergelijking met de IRE hebben wij ook de gemiddelde scores van de deelnemers van de IRE toegevoegd aan Figuur 8.

Figuur 8

Gemiddelde scores van de steekproef en de IRE voor de mate waarin een inwonerraad als wenselijk, noodzakelijk en een goed idee wordt gezien als hulpmiddel voor het ontwikkelen van een toekomstig energiesysteem.

Uit Figuur 8 blijkt dat deelnemers in de huidige steekproef het enigszins wenselijk, noodzakelijk en een goed idee vinden om een inwonerraad te gebruiken bij het ontwikkelen van een toekomstig energiesysteem. Deelnemers uit de IRE waren nog positiever over de wenselijkheid en of het een goed idee is in vergelijking met deelnemers uit de steekproef. Dit kan te verklaren zijn doordat vooral de mensen die sowieso al positief zijn over het idee van een inwonerraad zich willen melden voor een inwonerraad.

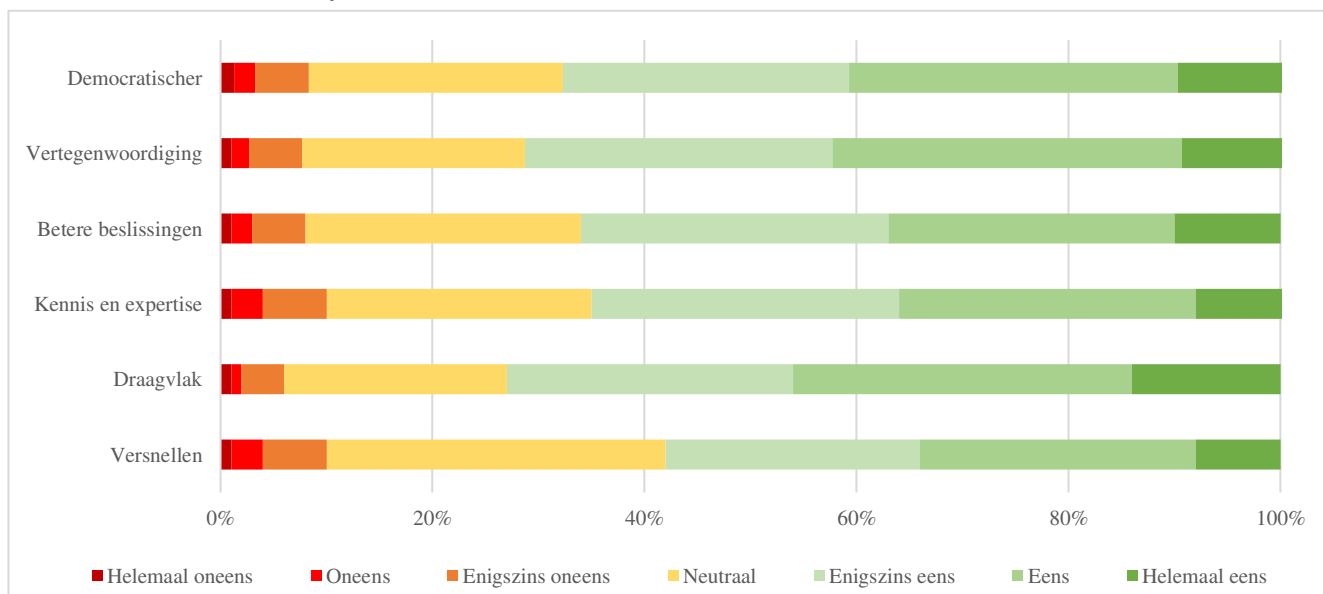
Wij waren vervolgens benieuwd naar in hoeverre deelnemers denken dat een inwonerraad de drie doelen van participatieve processen (normatief, inhoudelijk en instrumenteel) kan dienen. Om hierachter te komen hebben wij de deelnemers gevraagd: “In hoeverre bent u het eens of oneens (van 1 ‘*helemaal oneens*’ tot 7 ‘*helemaal eens*’) met de volgende stellingen?”

- Een inwonerraad maakt ***besluitvorming*** over energie ***democratischer***.
(*Democratischer*)
- Een inwonerraad kan de ***meningen*** van verschillende burgers goed ***vertegenwoordigen***. (*Vertegenwoordiging*)
- Een inwonerraad kan leiden tot ***betere beslissingen over energie***. (*Betere beslissingen*)
- Een inwonerraad brengt nieuwe ***kennis en expertise*** met zich mee ***die experts en beleidsmakers nog niet hebben***. (*Kennis en expertise*)
- Een inwonerraad kan leiden tot ***meer maatschappelijk draagvlak*** voor een nieuw energiesysteem. (*Draagvlak*)
- Een inwonerraad kan de ***weg naar een toekomstig energiesysteem versnellen***.
(*Versnellen*)

Het **normatieve doel** bevat de stellingen ‘Democratischer’ en ‘Vertegenwoordiging’, het **inhoudelijke doel** ‘Betere beslissingen’ en ‘Kennis en expertise’, en het **instrumentele doel** ‘Draagvlak’ en ‘Versnellen’. In Figuur 9 staan de resultaten van de huidige steekproef afgebeeld, en in Figuur 10 de resultaten van de IRE ter vergelijking.

Figuur 9

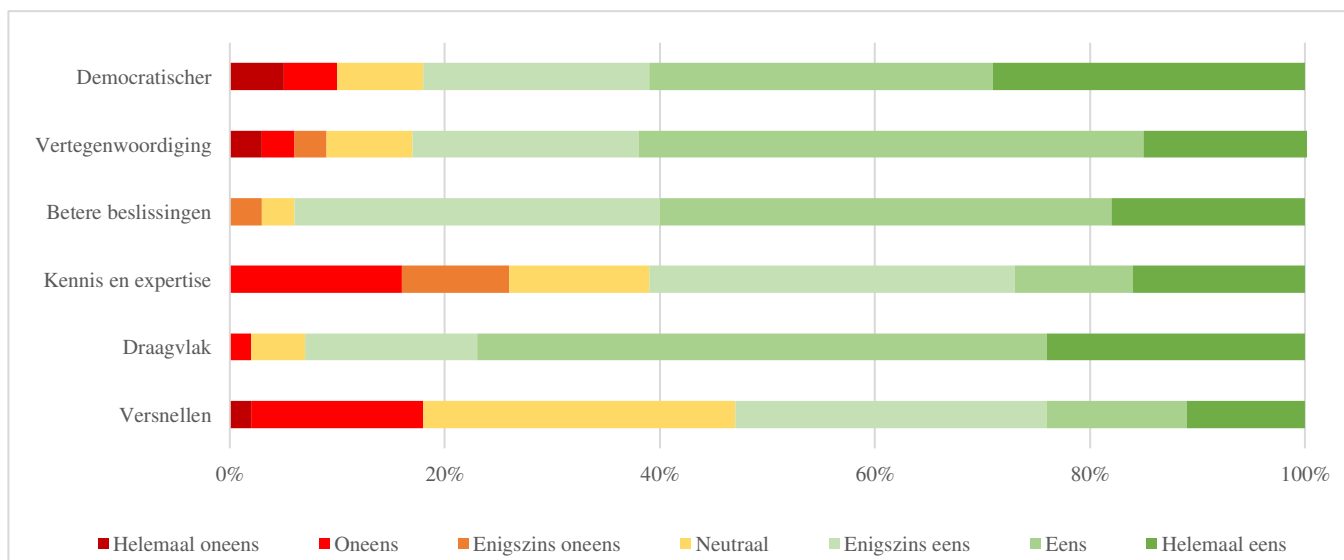
Verdeling van meningen *in de huidige steekproef* over de mate waarin een inwonerraad het normatieve, inhoudelijke, en instrumentele doel kan dienen.

Uit Figuur 9 blijkt dat over het algemeen deelnemers van de steekproef positief denken over of een inwonerraad de drie doelen van participatieve processen dient. Bij iedere stelling is meer dan de helft van de deelnemers minstens enigszins positief. Bovendien zijn er zeer weinig negatieve antwoorden gegeven (maximaal 10% per stelling). Wel is te zien dat relatief veel deelnemers neutraal zijn bij de stellingen, met name over de stelling of een inwonerraad de weg naar een toekomstig energiesysteem kan versnellen.

Figuur 10

Verdeling van meningen *in de IRE* over de mate waarin een inwonerraad het normatieve, inhoudelijke, en instrumentele doel kan dienen.

In vergelijking met de huidige steekproef zien we dat deelnemers van de IRE minder neutraal en daarbij positiever zijn over het feit dat een inwonerraad in het algemeen tot betere beslissingen zal leiden, en dat het meer maatschappelijk draagvlak creëert. Daarentegen zien we wel een negatievere kijk op het bijbrengen van nieuwe kennis en expertise in de IRE. Ten slotte zien we in zowel Figuur 9 als Figuur 10 dat er twijfels zijn of een inwonerraad de energietransitie kan versnellen. Dit relatief kan mogelijk te verklaren zijn door het idee dat alleen een inwonerraad een energietransitie niet kan versnellen, en dat daar meer voor nodig is (bijvoorbeeld meer politieke aandacht).

De Adviezen

Van de 25 adviezen die de IRE had geformuleerd waren 19 geaccepteerd door de leden van de IRE tijdens de definitieve stemronde in de laatste bijeenkomst. Wij lieten elke deelnemer van deze vragenlijst 5 van de geaccepteerde adviezen lezen. Daarnaast, van de 6 adviezen die waren afgewezen lieten wij één aan elke deelnemer lezen. De adviezen werden willekeurig toegewezen aan de deelnemers. Bij elk van de 6 adviezen die deelnemers kregen te lezen werd het advies gegeven zoals die door de IRE is geformuleerd.

Vervolgens vroegen wij in hoeverre deelnemers het advies **acceptabel, nuttig, een goed idee, politiek realistisch** (beslissende en belanghebbende partijen willen het uitvoeren) en **maatschappelijk realistisch** (haalbaar in de samenleving) vinden op schalen van 1 (*'helemaal niet'*) tot 7 (*'heel erg'*). Aangezien er een sterke samenhang was tussen de variabelen **acceptabel, nuttig** en **een goed idee**, en deze drie variabelen ook veel op elkaar lijken, hebben wij daar één variabele van gemaakt genaamd **acceptatie**. Er was ook een sterke samenhang tussen de variabelen **politiek realistisch** en **maatschappelijk realistisch**, waardoor wij die twee variabelen tot één variabele hebben gevormd genaamd **realisme**.

De complete lijst met adviezen zullen wij eerst hieronder zetten met hun nummer. De geaccepteerde adviezen zijn groen gemarkeerd, en de afgewezen adviezen rood. Dan zal in Figuren 11 en 12 daarna een compleet overzicht worden gegeven van de resultaten.

Advies 1: Collectieve energie-inkoop door de Europese Unie (EU)

Wat zien we?

Ieder land in de EU concurreert met elkaar op de energie- en gasmarkt, en dat drijft de prijzen op.

Wat willen we?

Een constante toegang tot betaalbare energie op Europees niveau. Een eerlijke prijs en rechtvaardige verdeling van energie.

Hoe bereiken we dat?

Eén EU-brede samenwerking op de energie- en gasmarkt, nu en in de toekomst.

Advies 2: Een solidaire energietransitie**Wat zien we?**

Mogelijke uitsluiting van individuen en bevolkingsgroepen om mee te kunnen doen aan de energietransitie. Bijvoorbeeld omdat ze het geld niet hebben, de kennis en capaciteiten niet hebben of de taal niet spreken.

Wat willen we?

Dat in Nederland niemand achterblijft in de energietransitie, omdat we het met elkaar moeten doen en de kloof in de samenleving niet groter moet worden.

Hoe bereiken we dat?

De overheid dient zo snel mogelijk op lokaal niveau meer middelen (geld en hulpverlening) beschikbaar te stellen voor minderbedeelden om tot dezelfde resultaten qua duurzaamheid en energieneutraliteit te komen als de beterbedeelden.

Advies 3: Inzicht op Impact Stemming**Wat zien we?**

Oude energiebronnen hebben negatieve onvoorziene consequenties op het milieu en voorraad van grondstoffen gehad.

Wat willen we?

Dat bij toepassing van nieuwe energiebronnen bewustwording wordt gecreëerd over de impact op het milieu en dat dat helder naar buiten wordt gecommuniceerd. Dit vinden wij belangrijk om de toekomstige generaties zo veel mogelijk te behoeden.

Hoe bereiken we dat?

De ecologische impact zo veel mogelijk door experts in kaart laten brengen om de negatieve gevolgen voor toekomstige generaties te voorkomen.

Advies 4: Dialoog!!!**Wat zien we?**

Een overheid die onvoldoende luistert en handelt naar wat inwoners vinden en willen.

Wat willen we?

De inwoners krijgen een adviserende rol bij maatschappelijke opgaven, zoals het energiesysteem. Het belang hierbij is dat de politiek zich breder oriënteert. Wij vinden het belangrijk om vaker dialoog te hebben tussen inwoners (over hun waarden), experts (over goede oplossingen) en politiek.

Hoe bereiken we dat?

De overheid organiseert inwoner- en burgerberaden.

Advies 5: Begrijpelijke informatie**Wat zien we?**

De informatie over energie is niet voor iedereen toegankelijk en begrijpelijk.

Wat willen we?

Toegankelijke en begrijpelijke informatie, ook voor nieuwkomers en laaggeletterden. Dit vinden we belangrijk omdat iedere inwoner recht heeft op informatie zodat het speelveld voor iedereen gelijk is.

Hoe bereiken we dat?

De overheid zorgt voor duidelijke informatie in tekst en beeld.

Advies 6: Energie betaalbaar voor iedereen**Wat zien we?**

Niet iedereen heeft toegang tot betaalbare energie.

Wat willen we?

Betaalbare energie voor iedereen, waar je bewust mee omgaat. We vinden dit belangrijk omdat energie een basisbehoefte is.

Hoe bereiken we dat?

Experts laten onderzoeken hoe een eerlijk energiesysteem te realiseren.

Advies 7: Nederland met een optimaal groen energiesysteem

Wat zien we?

In Nederland hebben we een inefficiënt energievoorzieningssysteem dat fluctueert door het gebruik van zonne- en windenergie. Op sommige momenten is er overproductie, overcapaciteit (resulteert in negatieve energieprijzen, zonnepanelen schakelen uit). Op andere momenten ondercapaciteit van groene energiebronnen (wanneer er geen wind of zon is).

Wat willen we?

Betaalbare energie voor iedereen, waar je bewust mee omgaat. We vinden dit belangrijk omdat energie een basisbehoefte is.

Hoe bereiken we dat?

Nieuwe innovaties stimuleren die energieopslag mogelijk maken (bijvoorbeeld waterstof). Stimuleer dat je overcapaciteit zo goed mogelijk benut zonder verspilling. Het stroomnetwerk uitbreiden en optimaliseren om bovenstaande doelen te bereiken.

Advies 8: Beïnvloed de marktwerking bij extreem hoge winsten

Wat zien we?

Consumenten zijn te afhankelijk van bedrijven/energiemaatschappijen met sterk fluctuerende energieprijzen. Energie is een basisbehoefte; daar is een constante prijs belangrijk.

Wat willen we?

De overheid krijgt meer mogelijkheden om in te grijpen bij toevallige grote winsten. Dit vinden we belangrijk omdat energie een eerste levensbehoefte is. Extreem hoge winsten

moeten terugkomen in de samenleving

Hoe bereiken we dat?

Wet- en regelgeving om bedrijven te kunnen aanpakken (bv. hoge winsten extra belasten).

Advies 9: Een fijne leefomgeving voor iedereen

Wat zien we?

De energietransitie 2050 heeft een grote impact op het ruimtegebruik in Nederland. Dit gaat ten koste van de leefomgeving.

Wat willen we?

We willen ruimte voor wonen, werken, recreatie, natuur en energie opwekken. We vinden dit belangrijk omdat een prettige leefomgeving voor iedereen beschikbaar moet zijn.

Hoe bereiken we dat?

Door multifunctioneel ruimtegebruik + door alle belanghebbenden nauw te betrekken + door natuur-inclusief te bouwen (wonen & werken in een groene omgeving) + door ruimte te behouden en vrij te maken voor natuur.

Advies 10: Eerlijke energiemarkt

Wat zien we?

Er is veel ongelijkheid op de energiemarkt.

Wat willen we?

De energiemarkt moet eerlijker verdeeld zijn. Dit vinden we belangrijk omdat iedereen altijd toegang moet hebben tot energie.

Hoe bereiken we dat?

De overheid neemt een actieve rol om de energiemarkt eerlijker te verdelen.

Advies 11: Meer autonomie van huurders voor verduurzaming woningen**Wat zien we?**

In de verhuursector zien we dat bepaalde verhuurders niets doen t.a.v. verduurzaming en energiebesparing, terwijl huurders dat wel zouden willen. Daardoor staat een grote groep huurders, die zich zorgen maken over klimaat en energie, machteloos tot het nemen van maatregelen of deelname aan burgerinitiatieven (zoals energiecoöperaties).

Wat willen we?

We willen dat huurders autonomer kunnen handelen als het gaat om verduurzaming woning en energiebesparing. Waarom? Dit kan de verduurzaming versnellen, geeft huurders handelingsperspectief (eigenaarschap) en de mogelijkheid om samen te werken (solidariteit).

Hoe bereiken we dat?

Duidelijk kader voor verhuurders met regelgeving en subsidies om huurders de mogelijkheid te geven meer zelf te verduurzamen en besparen.

Advies 12: Onafhankelijk energie-adviesorgaan**Wat zien we?**

De politiek is vaak gericht op de korte termijn en laat zich leiden door de waan van de dag en partijpolitieke belangen waardoor er voor de toekomst van het energiesysteem geen lange termijnkeuzes worden gemaakt.

Wat willen we?

Een lange termijnvisie over de energievoorziening die partij- en verkiezingsbelangen overstijgt, omdat we koers willen houden naar het energiedoel voor 2050.

Hoe bereiken we dat?

Met een zichtbaar, onafhankelijk en divers adviesorgaan met verschillende expertises die gevraagd of ongevraagd advies geeft en monitort over de uitvoering van de lange termijnvisie.

Advies 13: Waterstof als opslag van overcapaciteit (energie)

Wat zien we?

Met het afstappen van aardgas ligt er een netwerk van gasleidingen dat niet wordt benut. We zien een overcapaciteit van wind en zon die nu niet wordt benut.

Wat willen we?

Efficiënt gebruikmaken van het unieke gasleidingsysteem in Nederland. Waterstof kan (relatief) makkelijk gebruikt worden om overcapaciteit langdurig op te slaan en te transporteren via dat systeem van bestaande gasleidingen. We willen dat, omdat we geen verlies willen van kapitaal, materiaal en energie.

Hoe bereiken we dat?

Overcapaciteit van zon en wind opslaan als waterstof en deze waterstof transporteren via de bestaande gasleidingen.

Advies 14: Nationaal energiefonds

Wat zien we?

Hoge energiekosten en hoge winsten voor energiebedrijven, en energiearmoede.

Wat willen we?

De kloof tussen arm en rijk niet groter, en dat energie voor iedereen betaalbaar is. Dit vinden wij belangrijk omdat iedereen dan in comfort kan leven.

Hoe bereiken we dat?

Een nationaal energiefonds, dat regulerend optreedt, bijvoorbeeld door inkoop tegen een vast tarief, waaraan energiebedrijven verplicht moeten meewerken. Deze energie komt ter beschikking van minder draagkrachtigen.

Advies 15: Een toekomstbestendige infrastructuur

Wat zien we?

De huidige infrastructuur biedt onvoldoende capaciteit voor onze toekomstige energiebehoeften. Hierdoor komt de leveringszekerheid in het gedrang.

Wat willen we?

We willen een stabiele infrastructuur die onze energiebehoefte zowel nu als in de toekomst waarborgt. Dit vinden wij belangrijk omdat (stabiele) energie een basisbehoefte is, we stroomuitval willen voorkomen die de maatschappij kan ontwrichten en om comfort voor gebruikers.

Hoe bereiken we dat?

De overheid moet investeren en faciliteren in de uitbreiding van onze infrastructuur (zoals opslag en transport van energie), die voldoet aan onze (toekomstige) energiebehoefte.

Advies 16: Ecologische leefomgeving

Wat zien we?

Opwarming in de leefomgeving, stijgende kosten door slechte isolatie (in de winter en de zomer), slechte luchtkwaliteit, lokale wateroverlast.

Wat willen we?

Een groene leefomgeving met groene gevels, groene daken, groen in de tuin, in de straat en in de wijk. Want een groene leefomgeving zorgt voor verkoeling in de zomer, isolatie in de winter, wateropslag, betere luchtkwaliteit en meer biodiversiteit.

Hoe bereiken we dat?

- Kennis en kunde stimuleren en financieren (bijvoorbeeld een vak ecologie op de basisschool tot specialistisch onderzoek aan de universiteit)
- Betrekken van inwoners van de transitie
- Subsidie op het vergroenen van je huis en leefomgeving.

Advies 17: Behoud van mooie uitzichten

Wat zien we?

Door een eenzijdige focus op zonne- en windenergie zien we landschapsvervuiling, veel

ruimtegebruik, bedreiging van biodiversiteit en onvoorspelbare hoeveelheid opwekking.

Wat willen we?

Continu voldoende energie opwekken op minder grond met zo min mogelijk schade aan de natuur. Dit vinden we belangrijk omdat er voor iedereen altijd voldoende, betaalbare energie moet zijn, en we vinden het belangrijk om de aarde te bewaren.

Hoe bereiken we dat?

Door innovaties te stimuleren en te blijven zoeken naar compacte energiebronnen (bv. veilige kernenergie etc.).

Advies 18: Meer mix, minder afhankelijkheid**Wat zien we?**

Te veel afhankelijkheid van een beperkt aantal (vooral buitenlandse) energiebronnen.

Wat willen we?

Een groene energiemix die niet te afhankelijk is van andere landen. Dit zorgt voor een stabiel en een betrouwbaarder energiesysteem in de toekomst.

Hoe bereiken we dat?

Door een zo veel mogelijk lokale mix van groene energiebronnen samengesteld door experts.

Advies 19: Bewustwording van energieverbruik door de burger**Wat zien we?**

Slecht geïsoleerde woningen (huur), energieverlies, hoge stookkosten en onwetendheid.

Wat willen we?

Mensen zijn bewust van, en hebben inzicht in, hun energieverbruik. Waarom: meer zelfwaardering, je levert een bijdrage aan verduurzaming naar 2050.

Hoe bereiken we dat?

Uitbreiden informatieverstrekking door bibliotheken, gemeenten en energiecoaches.

Richtlijnen voor een energierekening die voor iedereen begrijpelijk is.

Advies 20: Gedeelde verantwoordelijkheid**Wat zien we?**

We zien dat de overheid bij verduurzaming actief stuurt op gedragsverandering van het individu. Door hierop te focussen blijven bedrijven deels buiten schot. Momenteel is verduurzaming bij bedrijven daardoor te vrijblijvend. Hierdoor komt groene verandering traag op gang.

Wat willen we?

Wij vinden het belangrijk dat, om een eerlijke en rechtvaardige energietransitie te realiseren, verduurzaming een kwestie is van én én. Het individu én het bedrijfsleven hebben hierin een gedeelde verantwoordelijkheid. We willen dat bedrijven verantwoordelijkheid nemen voor het verduurzamen van hun bedrijf. Hierin heeft de overheid een sturende rol.

Hoe bereiken we dat?

Naast de aandacht voor het individu, maakt de overheid een groen en duurzaam beleid om bedrijven te stimuleren te verduurzamen (denk hierbij bijvoorbeeld aan het invoeren van een eco-keurmerk).

Advies 21: Positieve verduurzaming**Wat zien we?**

We zien dat in overheids campagnes rondom verduurzaming, energietransitie, klimaat etc., vaak de nadruk wordt gelegd op wat er misgaat/beter moet.

Wat willen we?

We willen dat de focus wordt verlegd op het benadrukken van wat er wél goed gaat, omdat dat mensen motiveert tot verduurzaming. Dit vinden we belangrijk omdat die positieve

focus leidt tot positieve gedragsverandering en meer verduurzaming.

Hoe bereiken we dat?

Onder andere door gedragswetenschappers in te zetten, tijdens het vormgeven van campagnes.

Advies 22: Duurzaamste mogelijkheid van vervoer is de goedkoopste en makkelijkste optie

Wat zien we?

Duurzaam vervoer is vaak het duurst en complex.

Wat willen we?

- Goede infrastructuur voor de duurzame opties
- Toegankelijkheid en betaalbaarheid voor iedereen
- De duurzaamste opties worden ook de goedkoopste opties
- Makkelijke en snelle verbindingen

Dit vinden wij belangrijk omdat het een positieve impact heeft op mens en milieu.

Hoe bereiken we dat?

- Het OV wordt goedkoper en aantrekkelijker gemaakt;
- Overheden leidend in dekkende infrastructuur;
- Meer investeren in de verduurzaming van de hele vervoersketen.

Advies 23: Winst voor een duurzame samenleving

Wat zien we?

Grootverbruikers en vervuilers (bv. chemische industrie) lijken geen haast te maken met verduurzamen. Ze leveren een grote bijdrage aan het opwarmen van de aarde.

Wat willen we?

Deze bedrijven versneld laten verduurzamen om de opwarming van de aarde tegen te gaan.

Wij vinden het belangrijk dat bedrijven de waarden van omwonenden hierin meenemen om daardoor ook tot nieuwe inzichten te komen.

Hoe bereiken we dat?

Door wet- en regelgeving aan te scherpen over de verduurzaming. Bedrijven met omwonenden in gesprek laten gaan. Deze gesprekken zijn transparant, openbaar en worden opgenomen in het jaarverslag.

Advies 24: Positieve energie besparen**Wat zien we?**

Veel mensen zijn zich niet bewust van het effect van hun eigen gedrag. Hierdoor wordt er geregeld onnodig energie verbruikt. Daarnaast wordt energie besparen als iets moeilijkst of lastigs ervaren.

Wat willen we?

We willen dat mensen individuele verantwoordelijkheid gaan voelen voor de energie die ze verbruiken. En mensen laten ontdekken dat het ook leuk kan zijn om energie te besparen.

Hoe bereiken we dat?

Door energiebesparing op een positieve manier uit te dragen op een systematische en speelse wijze. Bijvoorbeeld een app met een beloningssysteem.

Advies 25: Natuurlijke materialen**Wat zien we?**

Er wordt te vaak oneigenlijk gebruik gemaakt van materialen.

Wat willen we?

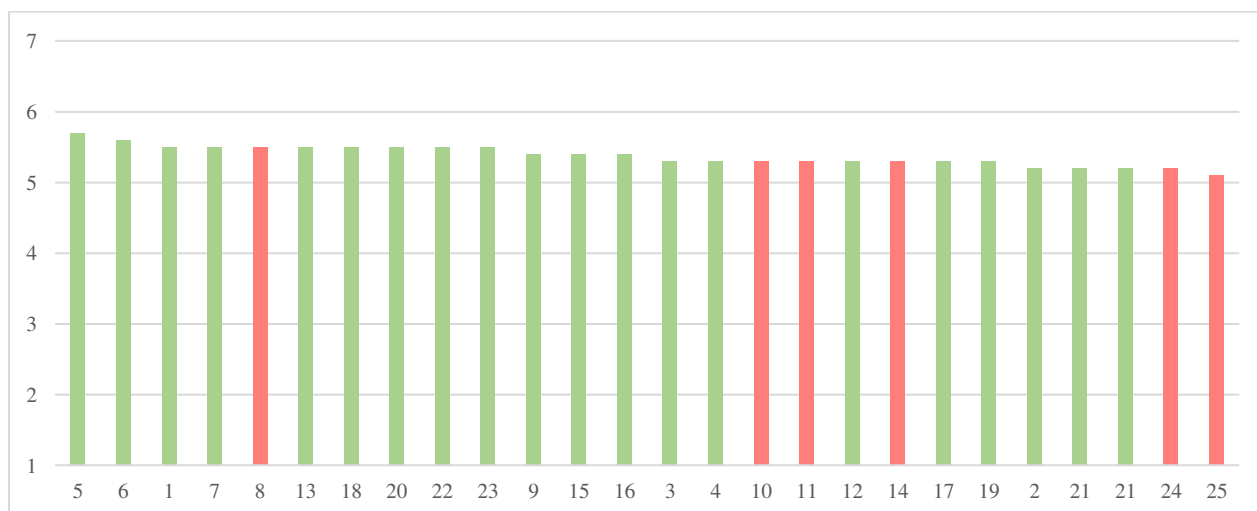
Energieverbruik en daarmee de hoeveelheid energiebronnen reduceren zonder daarbij afval te creëren.

Hoe bereiken we dat?

Door natuurlijke materialen te gebruiken. Denk bijvoorbeeld aan groene daken en schapenwol. Hiervoor zou eerste stap een kosten-/batenanalyse zijn en onderzoek doen naar het hergebruik van afval.

Figuur 11

Overzicht van de acceptatie van alle adviezen, van hoog naar laag. De nummers van de adviezen staan op de horizontale lijn. De groene staven zijn de geaccepteerde adviezen, de rode zijn de afgewezen adviezen.

Figuur 12

Overzicht van het waargenomen realisme van alle adviezen, van hoog naar laag. De nummers van de adviezen staan op de horizontale lijn. De groene staven zijn de geaccepteerde adviezen, de rode zijn de afgewezen adviezen.

Uit Figuren 11 en 12 blijkt dat alle adviezen, ook de afgewezen adviezen, een relatief grote acceptatie hebben. Opmerkelijk is dat het door de IRE afgewezen advies 8 (over het belasten van grote winsten van energiebedrijven) als één van de meest acceptabele adviezen wordt gezien in deze steekproef. Wel is te zien dat de twee laagst scorende adviezen op zowel acceptatie als realisme, namelijk 24 (over positieve energiebesparing) en 25 (het gebruik van natuurlijke materialen), afgewezen adviezen zijn, maar dit verschil met de andere adviezen is minimaal. Met betrekking tot realisme wordt er lager gescoord dan acceptatie, maar alsnog aan de positieve kant van de antwoordschaal (boven het middelpunt van de schaal). Opvallend is dat advies 5 (over begrijpelijke informatievoorziening) op zowel acceptatie als realisme het hoogst scoort.

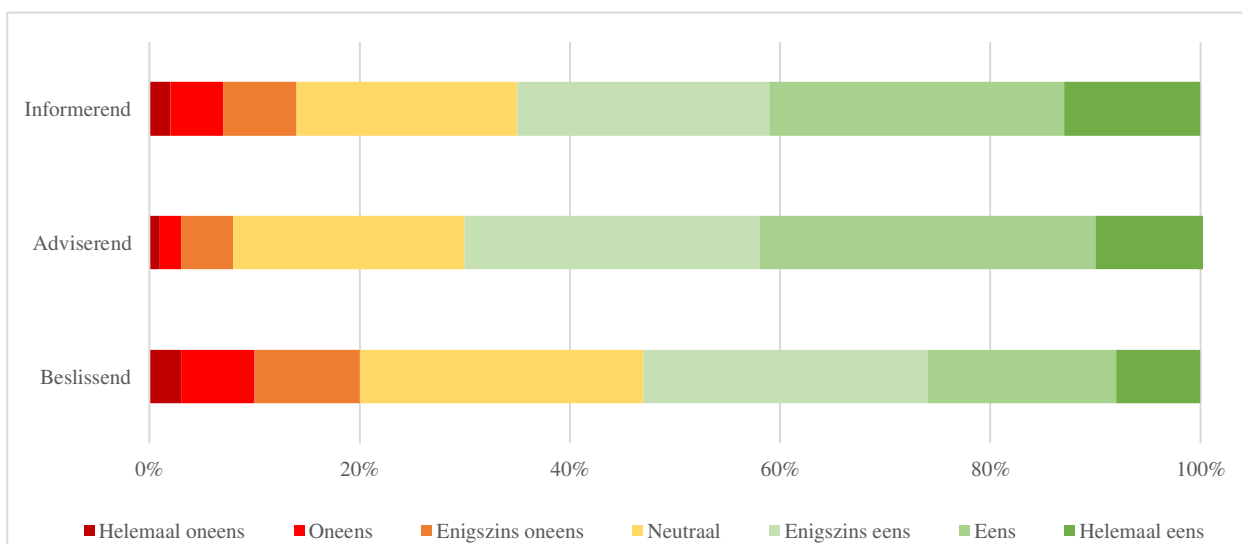
We hebben vervolgens aan de deelnemers gevraagd welke rol de adviezen van de Inwonerraad moeten spelen in het Nederlands energiebeleid:

- Een **informerende** rol: beleidsmakers zijn vrij om te bepalen of het advies wordt meegenomen (*Informerend*)
- Een **adviserende** rol: beleidsmakers mogen van het advies afwijken als zij daar een goede reden voor hebben (*Adviserend*)
- Een **beslissende** rol: beleidsmakers mogen niet van het advies afwijken (*Beslissend*)

Deelnemers konden aangeven het *helemaal niet eens* te zijn met die rol (1) tot het er *heel erg mee eens* te zijn (7). De resultaten van de huidige steekproef staan in Figuur 13, en van de IRE in Figuur 14.

Figuur 13

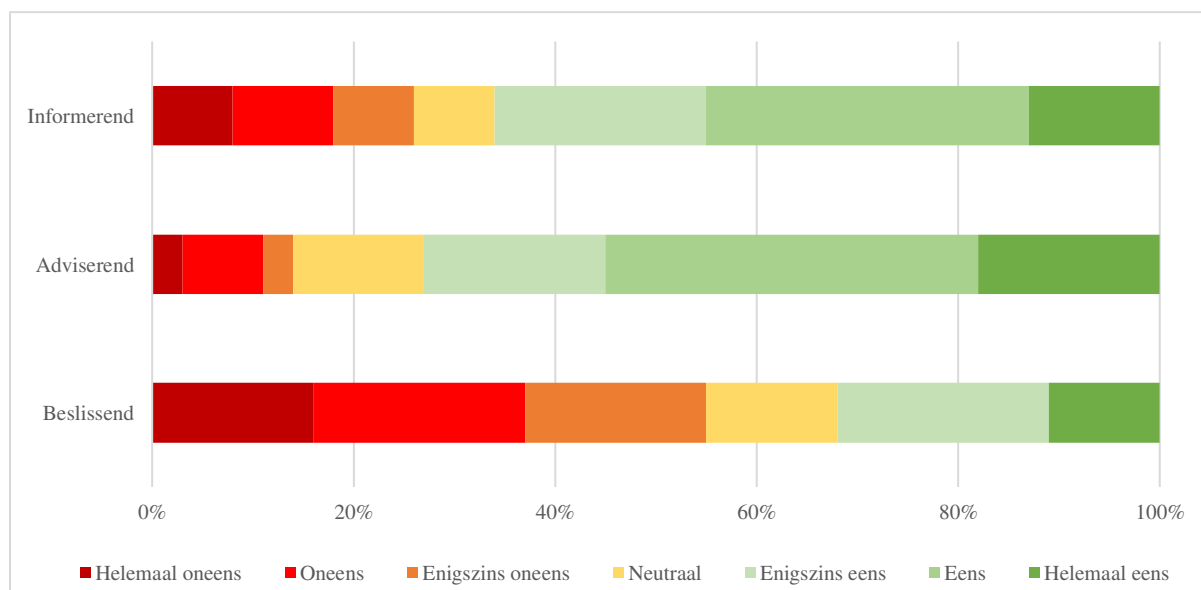
Gewenste rol van de adviezen in het Nederlands energiebeleid in de huidige steekproef

Deelnemers van de huidige steekproef willen met name dat de adviezen van de Inwonerraad een adviserende rol dienen; beleidsmakers mogen van het advies afwijken als zij daar een goede reden voor hebben. De meerderheid is ook positief over een informerende rol (beleidsmakers zijn vrij om te bepalen of het advies wordt meegenomen) maar hier zijn ook al negatievere meningen over. Dat de adviezen een beslissende rol hebben (beleidsmakers mogen niet van het advies afwijken) is meer verdeeldheid over. De helft van de deelnemers is hier positief over maar de andere helft is grotendeels neutraal of negatief. Dit is mogelijk verklaarbaar doordat deelnemers denken dat niet alleen een Inwonerraad verantwoordelijk moet zijn voor het toekomstige energiesysteem in Nederland en/of dat de Inwonerraad niet de kennis en expertise heeft om de definitieve beslissingen te nemen. In vergelijking met de mening van de IRE (Figuur 14) is te zien dat deelnemers van de huidige steekproef toch positiever zijn over een beslissende rol van de adviezen.

Figuur 14

Gewenste rol van de adviezen in het Nederlands energiebeleid volgens de IRE

Naast de mening over de adviezen waren wij ook benieuwd naar hoe deelnemers dachten over de ervaringen binnen de IRE. Dit wilden wij meten door middel van de vier D's van participatieve processen: **D**ialoog, **D**iversiteit, **D**eliberatie en **D**oorwerken. Om hierachter te komen hebben we de deelnemers gevraagd: “*Na het lezen over de IRE en de 6 adviezen, in hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? Het kan lastig zijn om in te vullen, maar probeer toch antwoord te geven op basis van uw intuïtie*”. Deelnemers konden op een schaal

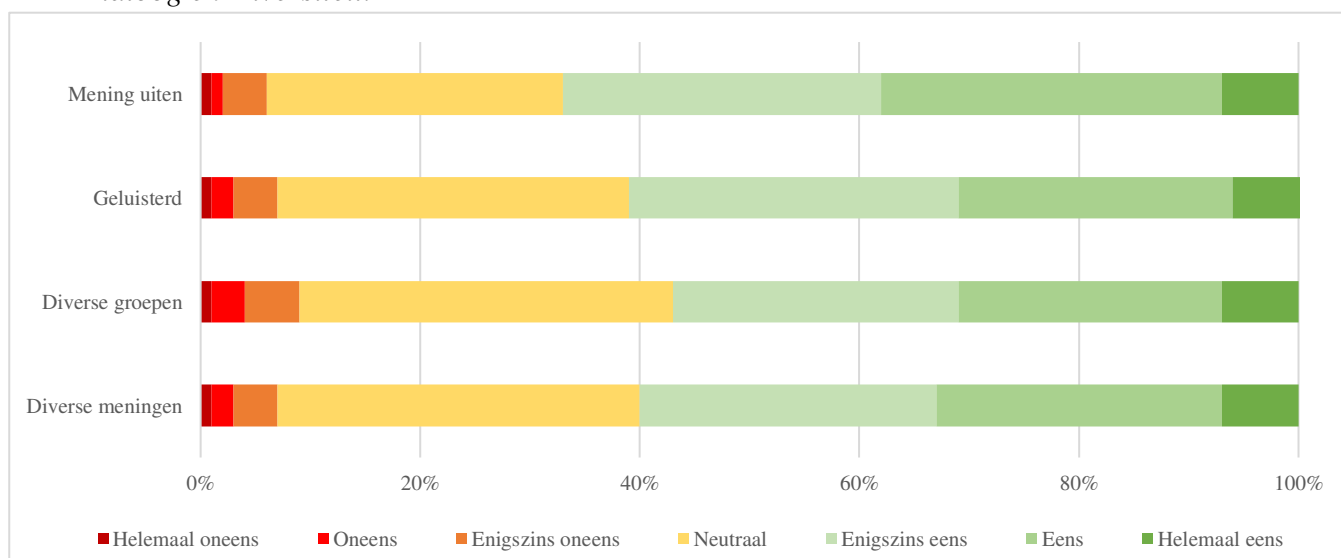
van 1 ('helemaal niet eens') tot 7 ('helemaal eens') antwoord geven op de volgende stellingen:

- De Inwonerraad bood voldoende mogelijkheden aan de deelnemers om hun mening te uiten (*Mening uiten*)
- In de Inwonerraad werd er voldoende geluisterd naar iedereen's mening (*Geluisterd*)
- De deelnemers van de Inwonerraad waren een goede afspiegeling van verschillende maatschappelijke groepen (bijv. verschillende inkomens, opleidingsniveau, leeftijd, geslacht) (*Diverse groepen*)
- De deelnemers van de Inwonerraad waren een goede afspiegeling van diverse meningen en standpunten in de samenleving (*Diverse meningen*)

Deze bovenstaande stellingen gaan over de eerste twee D's van participatieve processen, namelijk **D**ialoog (Meningen uiten, Geluisterd) en **D**iversiteit (Diverse groepen, Diverse meningen). In Figuur 15 wordt een samenvatting van de resultaten weergegeven van de huidige steekproef, en in Figuur 16 van de IRE.

Figuur 15

Waarnemingen in de huidige steekproef van de eerste twee D's van participatieve processen: Dialoog en Diversiteit.

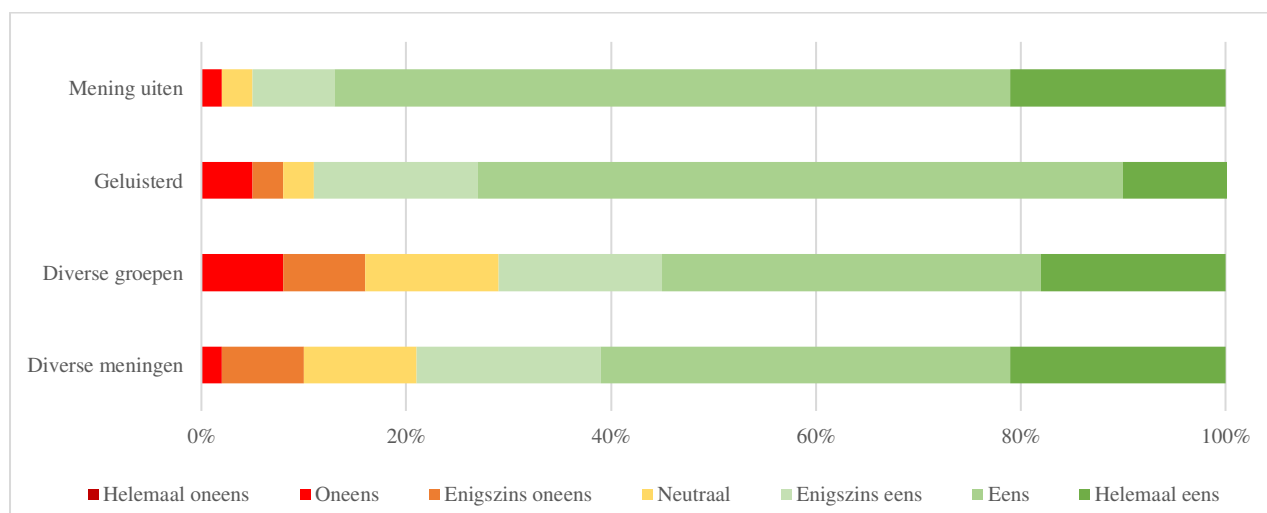

Zoals uit Figuur 15 blijkt denkt de meerderheid van de deelnemers in de huidige steekproef dat er tijdens de IRE voldoende mogelijkheden waren aangeboden aan de deelnemers om hun mening te uiten, en dat er ook voldoende werd geluisterd naar ieders mening, dat er een goede

afspiegeling was van verschillende meningen en dat er een goede afspiegeling van verschillende maatschappelijke groepen was. Het is wel te bemerken dat bij iedere stelling ongeveer een derde van de deelnemers neutraal heeft gestemd, wat inhoudt dat het alsnog moeilijk kon zijn om op basis van de omschrijving van de IRE en de adviezen een accuraat antwoord te geven. Dit is ook te zien in Figuur 16, waarin deelnemers van de IRE veel minder neutraal zijn, en juist positiever over de meeste stellingen. Alleen over de diversiteit van groepen zijn deelnemers van de IRE negatiever. Dit kan te verklaren zijn door het uitvallen van mensen met een migratieachtergrond gedurende de IRE.

Figuur 16

Waarnemingen in de IRE van de eerste twee D's van participatieve processen: Dialoog en Diversiteit.

Het betrekken van ondervertegenwoordigde groepen

Voor sommige maatschappelijke groepen (bijv. mensen met een lager inkomen, etnische minderheden en vrouwen) kan het moeilijker zijn om deel te nemen aan een inwonerraad. Bijvoorbeeld omdat ze minder tijd hebben of zich minder willen uitspreken. We hebben de deelnemers gevraagd door middel van de onderstaande drie stellingen hoe ze denken over deze verschillende manieren om deze groepen meer te betrekken (van 1 'helemaal niet wenselijk' tot 7 'heel erg wenselijk', en van 1 'helemaal niet noodzakelijk' tot 7 'heel erg noodzakelijk').

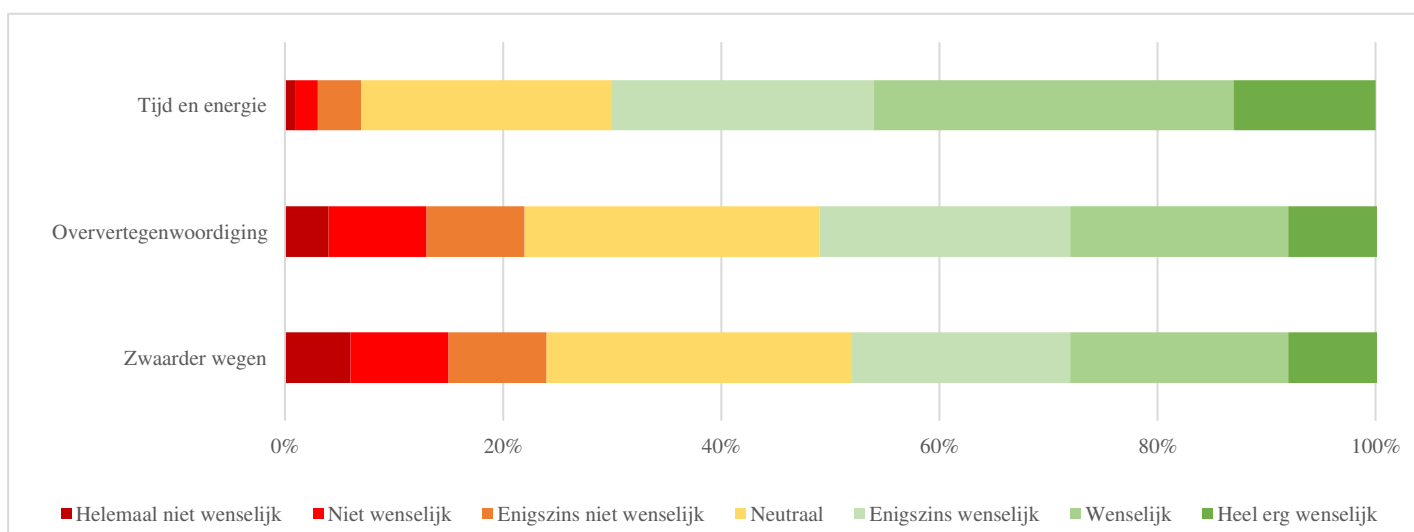
- Meer tijd en energie investeren bij het uitnodigen van deze groepen voor een inwonerraad. (*Tijd en energie*)

- Meer mensen uit deze groepen uitnodigen dan in verhouding in Nederland wonen (oververtegenwoordiging). (*Oververtegenwoordiging*)
- Het zwaarder laten wegen van de meningen vanuit deze groepen in een inwonerraad. (*Zwaarder wegen*)

De resultaten hierop staan weergegeven in Figuren 17 en 18 op de volgende pagina.

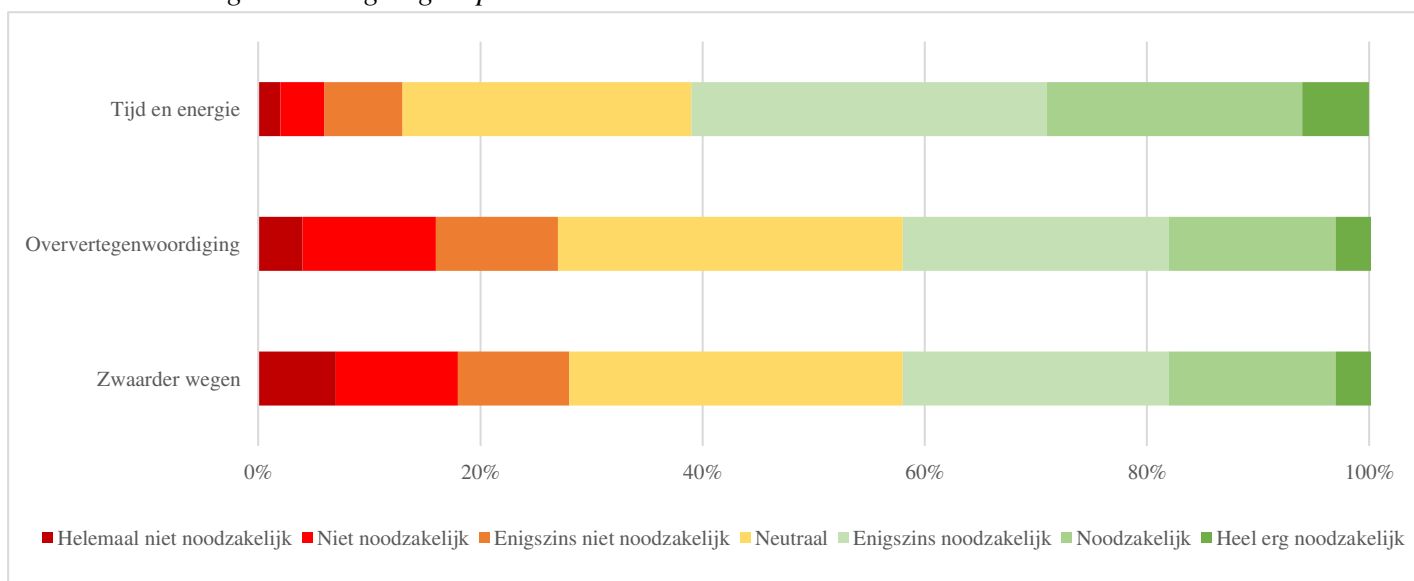
Figuur 17

Waargenomen wenselijkheid in de huidige steekproef van het betrekken van ondervertegenwoordigde groepen.

Figuur 18

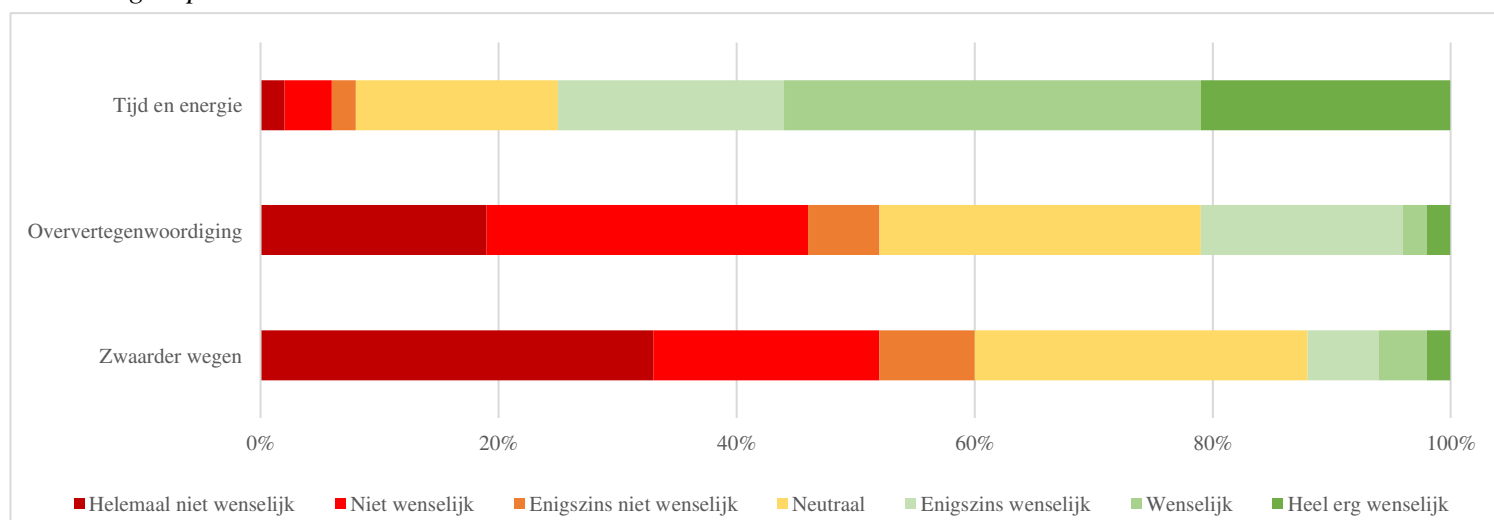
Waargenomen noodzakelijkheid in de huidige steekproef van het betrekken van ondervertegenwoordigde groepen.

Uit de bovenstaande figuren blijkt dat deelnemers gemiddeld genomen het zowel wenselijk als noodzakelijk vinden als er meer tijd en energie wordt gestopt in het uitnodigen van ondervertegenwoordigde groepen voor een inwonerraad. Daarentegen is er een neutralere en een negatievere kijk op het oververtegenwoordigen van deze groepen en het zwaarder laten wegen van hun meningen in (toekomstige) inwonerraden. Interessant is dat de deelnemers van de huidige steekproef positiever zijn over het oververtegenwoordigen en het zwaarder laten wegen van de mening van ondervertegenwoordigde groepen dan deelnemers van de IRE (zie Figuren 19 en 20 hieronder).

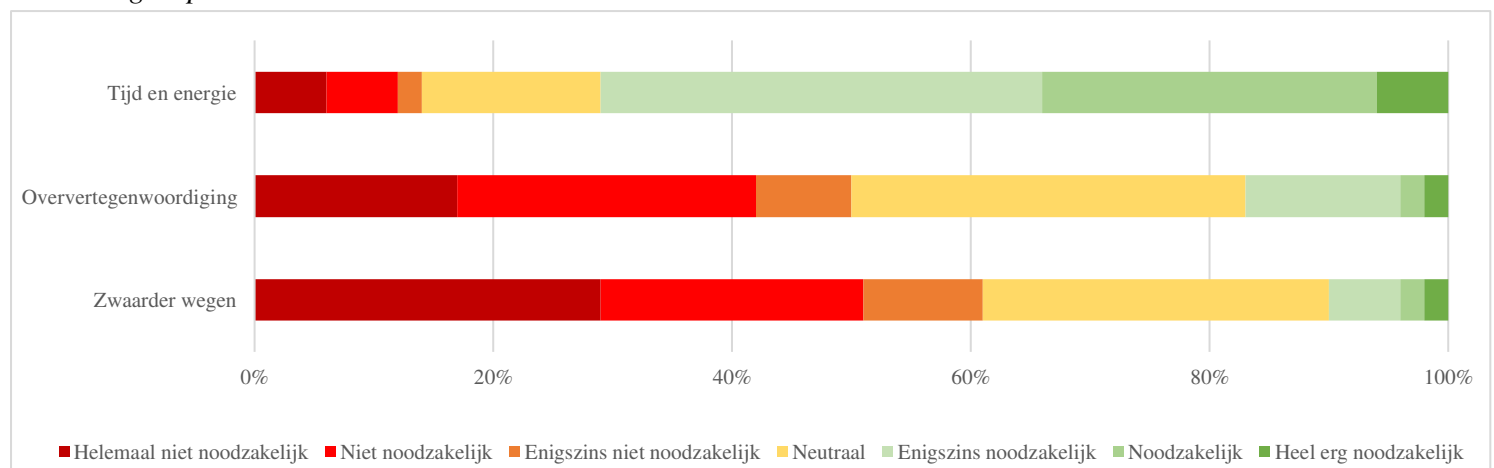
Figuur 19

Waargenomen wenselijkheid in de IRE van het betrekken van ondervertegenwoordigde groepen.

Figuur 20

Waargenomen noodzakelijkheid in de IRE van het betrekken van ondervertegenwoordigde groepen.

Naast het vragen naar de representatie van maatschappelijke groepen binnen de Inwonerraad wilden wij ook graag weten hoe deelnemers dachten over de adviezen en wat zij denken dat er gedaan wordt met de adviezen. Om hierachter te komen hebben we aan de deelnemers gevraagd:

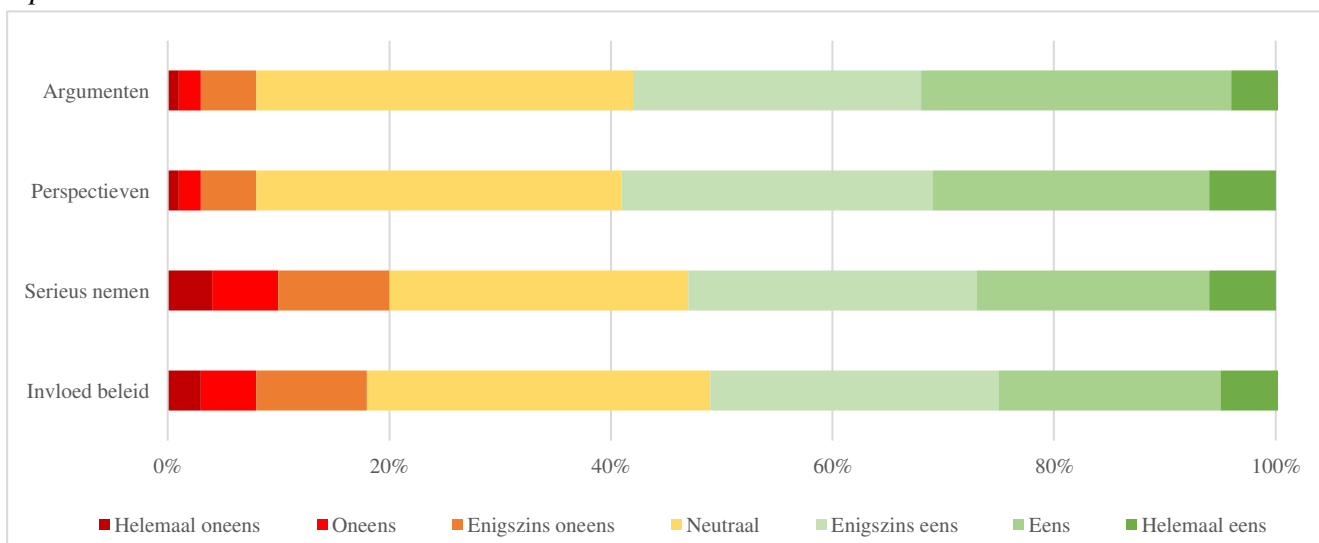
In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen?

- In zijn adviezen heeft de Inwonerraad voldoende afweging gemaakt tussen verschillende argumenten (*Argumenten*)
- In zijn adviezen heeft de Inwonerraad voldoende rekening gehouden met ieders verschillende perspectieven (*Perspectieven*)
- Ik denk dat de minister voor Klimaat en Energie de adviezen van de Inwonerraad serieus zal nemen (*Serieus nemen*)
- Ik denk dat de adviezen van de Inwonerraad mee worden genomen in het Nederlandse energiebeleid (*Invloed beleid*)

Deelnemers konden op een schaal van 1 ('helemaal oneens') tot 7 ('helemaal eens') hun mening geven. Deze stellingen gaan over de laatste twee van de vier D's van participatieve processen, namelijk **D**eliberatie (*Argumenten, Perspectieven*) en **D**oorwerken (*Serieus nemen, Invloed Beleid*). In Figuur 21 wordt een samenvatting van de resultaten van de huidige steekproef weergegeven, en in Figuur 22 van de IRE.

Figuur 21

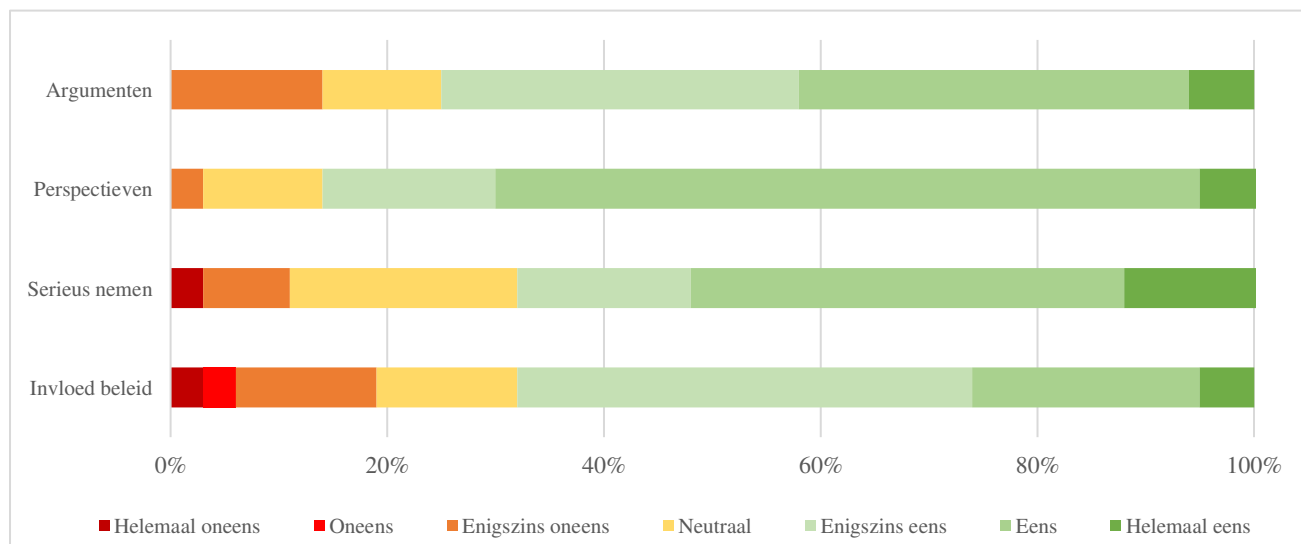
Waarnemingen in de huidige steekproef van de laatste twee D's van participatieve processen: Deliberatie en Doorwerken.

Over het algemeen zijn deelnemers in de huidige steekproef vrij positief over de deliberatie en het doorwerken binnen de Inwonerraad. Wel is veel neutraliteit te zien (een derde van de deelnemers). Deelnemers zijn met name positief over het rekening houden met iedereen's mening in de adviezen. Daarnaast wordt er ook positief gekeken hoe er afwegingen zijn gemaakt tussen verschillende argumenten in de adviezen. De helft van de deelnemers is positief over of de minister voor Klimaat en Energie de adviezen serieus neemt, maar de andere helft van de deelnemers is het hier minder mee eens (een vijfde deel is zelfs vrij negatief). De helft van de deelnemers denkt ook dat de adviezen mee worden genomen in het Nederlands energiebeleid, maar hierin zijn er ook deelnemers die er minder of geen vertrouwen in hebben. Deelnemers van de IRE oordelen over het algemeen minder neutraal en meer positief (Figuur 22) over alle stellingen van de laatste twee D's. Maar ter uitzondering zijn er ook binnen de IRE deelnemers die er minder of geen vertrouwen in hebben dat de adviezen invloed gaan hebben op het beleid.

Figuur 22

Waarnemingen in de IRE van de laatste twee D's van participatieve processen: Deliberatie en Doorwerken.

Algehele evaluatie

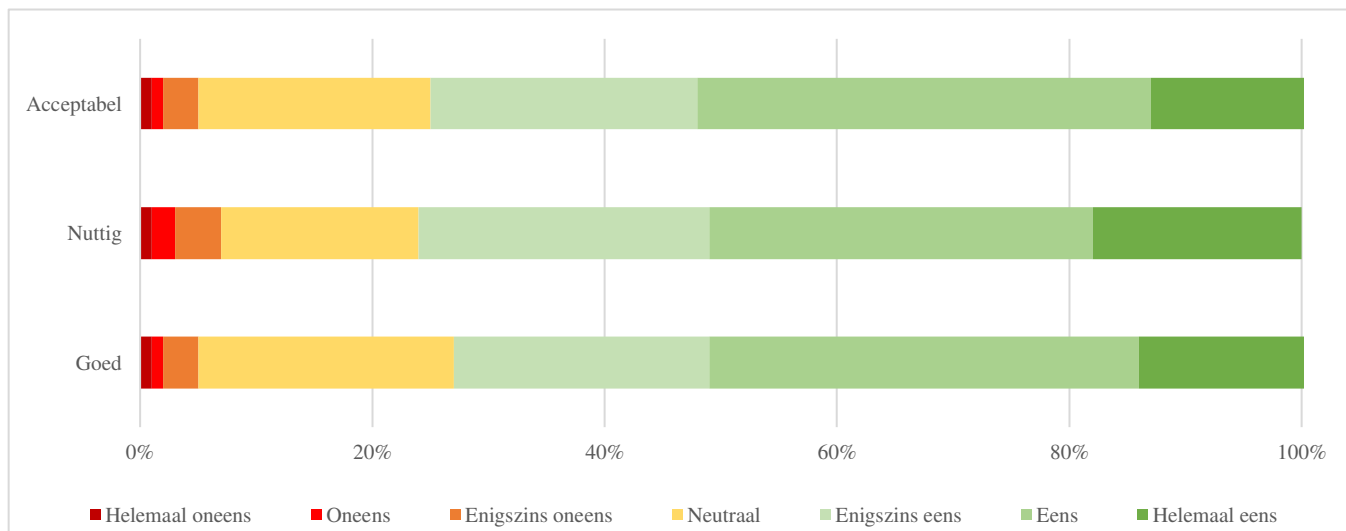
Aan het eind van de vragenlijst vroegen we deelnemers aan te geven wat ze over het algemeen van de IRE vonden. Dit deden we door te vragen naar:

- Acceptabel (van 1 “Helemaal niet acceptabel” tot 7 “Heel erg acceptabel”)
- Nuttig (van 1 “Helemaal niet nuttig” tot 7 “Heel erg nuttig”)
- Goed (van 1 “Heel erg slecht” tot 7 “Heel erg goed”)

De resultaten hiervan staan samengevat in Figuur 23.

Figuur 23

Algehele evaluatie van de IRE in de huidige steekproef

Uit Figuur 23 blijkt dat de IRE als acceptabel, nuttig en goed wordt gezien door meer dan 75% van de deelnemers van de huidige steekproef. Er is een klein neutraal deel en een nog kleiner negatief deel.

Bijlagen

Bijlage A – Tekst over de Inwonerraad Energie

De Inwonerraad Energie

Waarom de Inwonerraad Energie?

De minister voor Klimaat en Energie, Rob Jetten, heeft een opdracht gegeven aan het Expertteam Energiesysteem 2050 om een advies te geven over het toekomstige energiesysteem in Nederland. Het Expertteam heeft besloten om in dit advies ook de stem van Nederlandse inwoners te laten horen door een groep Nederlanders te vragen wat zij belangrijk vinden in een toekomstig Nederlands energiesysteem. Deze groep vormde samen de 'Inwonerraad Energie'. Deze Inwonerraad heeft in januari-februari 2023 plaatsgevonden.

Hoe zag de Inwonerraad Energie eruit?

In de Inwonerraad Energie zijn ongeveer 50 Nederlanders vier zaterdagen bij elkaar gekomen om samen in discussie te gaan over de voorwaarden waaraan het toekomstig Nederlands energiesysteem moet voldoen. De groep deelnemers was samengesteld door middel van een loting, rekening houdend met onder andere geslacht, leeftijd, politieke oriëntatie, woonplaats (dorp/stad) en opleidingsniveau. Het doel van de Inwonerraad Energie was om erachter te komen wat burgers belangrijk vinden bij een toekomstig energiesysteem, om daar vervolgens adviezen over te schrijven.

Input van experts

De Inwonerraad Energie heeft vier deskundigen met verschillende expertises uitgenodigd om te komen spreken. De deelnemers van de Inwonerraad Energie maakten zelf de keuze welke deskundigen zij wilden horen. Zij kozen voor experts op het gebied van (duurzaam) gedrag, lokale energie-initiatieven en energiebronnen. Deelnemers konden daarnaast vragen om bepaalde informatie op de website van de Inwonerraad Energie te krijgen die voor iedereen toegankelijk was.

Advies

Tijdens de derde bijeenkomst mochten deelnemers alle adviezen opschrijven die ze wilden geven. Hierna werd een eerste stemronde gehouden om te peilen hoe de eerste versies van de adviezen door alle deelnemers werden beoordeeld. In de vierde bijeenkomst gingen

deelnemers elkaar helpen om de adviezen beter en sterker te formuleren. Vervolgens werd er definitief gestemd over de adviezen door de Inwonerraad Energie. Alle adviezen, ook de adviezen die zijn afgewezen door de deelnemers, zijn opgenomen in het rapport dat is overhandigd aan het Expertteam Energiesysteem 2050. Het Expertteam Energiesysteem 2050 heeft vervolgens in april samen met deelnemers van de Inwonerraad Energie het rapport van de Inwonerraad overhandigd aan minister Jetten.